

Technická univerzita v Liberci
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra: Primárního vzdělávání

Studijní program: Učitelství pro 1.stupeň ZŠ

Environmentální výchova na 1. stupni ZŠ

Výuka vzájemné provázanosti jako environmentálního principu
na 1. stupni ZŠ

Environmental Education on the primary school

Education of the interdependence as that of environmental
principle on the primary school

Autor: Šárka CHRUMKOVÁ

Podpis:

Adresa: Všeň 145, 512 65 Všeň

Vedoucí práce: PhDr. Jan Činčera

Počet

stran	slov	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
97	19 856	21	1	18	15

V Liberci dne: 19. 4. 2007

Resumé

Diplomová práce se zabývá environmentální výchovou na základních školách. Je zaměřena na princip vzájemné provázanosti. Práce je členěna na teoretickou a praktickou část.

Teoretická část popisuje metodická východiska, která ovlivnila tvorbu projektu a vysvětluje zásadní význam principu vzájemné provázanosti ve výuce environmentální výchovy.

Praktická část obsahuje popis a průběh dvoudenního projektu Na pomoc lesu Ťukaláku. Projekt je podrobně zpracován, aby byl srozumitelný a využitelný pro ostatní pedagogy a také, aby mohl posloužit jako vzor pro tvorbu dalších projektů s podobnou tematikou. Jeho součástí je fotodokumentace a příloha, která obsahuje ukázkou jednoho z portfolio, které děti během projektu vytvářely.

Klíčová slova : environmentální výchova

vzájemná provázanost

metodika

projekt

Summary

The diploma thesis deals with environmental education at basic schools. It focuses on the principle of interdependency relation. The thesis is divided into practical and theoretical parts.

The theoretical part describes a methodology of the project and explains basic principles of interdependency.

The practical part introduces the two day project “To help the forest Tukulak”. The project is carefully processed to be useful and clear for other teachers and for following projects on the same topic. It includes photos from the action and a supplementary part, which presents one of the portfolio created by pupils in the project.

Keywords: environmental education

interdependence

methodology

Annotation

Diese Diplomarbeit beschäftigt sich mit der Umweltpädagogik an den Grundschulen. Sie konzentriert sich auf das Prinzip der gegenseitigen Anknüpfung. Die Arbeit ist in einen theoretischen und einen praktischen Teil gegliedert.

Der theoretische Teil beschreibt Verfahrensausgangspunkte, die die Bildung des Projekts beeinflusst haben und erklärt die Grundsatzbedeutung des Prinzips der gegenseitigen Anknüpfung im Unterricht der Umweltpädagogik.

Der praktische Teil enthält die Beschreibung und den Verlauf des zweitäglichen Projekts „Zur Hilfe des Waldes Tukalak“. Das Projekt wurde ausführlich bearbeitet, so dass es verständlich und ausnutzbar für andere Pädagoge wäre und auch, dass es als ein Muster für die Konzeption anderer Projekte mit der ähnlichen Thematik dienen könnte. Sein Bestandteil ist auch die Fotodokumentation und die Anlage, die ein Muster eines aus den Portfolien beinhaltet, das die Kinder während des Projekts erstellt haben.

Schlüsselwörter : Umweltpädagogik

Gegenseitige Anknüpfung

Methodik

Projekt

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci dne: 19.4. 2007

Šárka Chrumková

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce, panu PhDr. Janu Činčerovi za pomoc, nápady a podnětné připomínky ve fázi přípravy projektu a po celou dobu vypracovávání diplomové práce.

Děkuji své rodině a mému příteli za pomoc při realizaci projektu a trpělivost při jeho zpracování. Dík patří také mým rodičům, kteří mě vychovali v úctě k přírodě.

Dále bych chtěla poděkovat paní ředitelce Mgr. Janě Martínkové, která umožnila, aby projekt probíhal v prostorách družiny, při škole ZŠ Všeň. V neposlední řadě patří dík dětem, kteří se projektu účastnily, za jejich vstřícnost a nadšení.

OBSAH:

1. ÚVOD	15
2. METODICKÁ VÝCHODISKA PRÁCE	17
2. 1. Cíl programu: vzájemná provázanost	17
2. 1. 1. Definice environmentální výchovy	17
2. 1. 2. Environmentální výchova a Rámcový vzdělávací program	18
2. 1. 2. 1. Možnosti zapojení environmentální výchovy do výuky	18
2. 1. 2. 2. Vzájemná provázanost v Rámcovém vzdělávacím programu	19
2. 1. 3. Environmentální výchova v Metodickém pokynu MŠMT	25
2. 2. Výchova o Zemi	26
2. 2. 1. Vytvoření háčku, organizátoru a "ponořovače"	26
2. 2. 2. Strukturování (structuring)	28
2. 2. 3. Výběr aktivit předkládaných Institutem výchovy o Zemi	31
2. 2. 4. Přesah do dalšího života	32
2. 3. Globální výchova	33
2. 3. 1. Cíle globální výchovy a jejich zařazení do projektu	33
2. 3. 3. Čtyřfázový model učení	35
2. 3. 2. Aktivitty vycházející z metodiky globální výchovy	36
2. 4. Konstruktivismus	38
2. 4. 1. Model učení	38
2. 5. Metodika kursu globální výchovy	40
2. 5.1. Systémový model environmentální výchovy	40
3. POPIS PROJEKTU	45
3. 1. Cíle projektu	45
3. 1. 1. Témata a jejich cíle	45
3. 1. 2. Aktivitty a jejich cíle	46
3. 2. Harmonogram projektu	49
3. 3. Podrobný popis aktivit	50
3. 3. 1. První den	50
3. 3. 2. Druhý den	64
3. 4. Metody vyhodnocování úspěšnosti projektu	73
4. PRŮBĚH A VYHODNOCENÍ PROJEKTU	75
4. 1. Účastníci projektu a jejich krátká charakteristika	75
4. 2. Jak to všechno proběhlo	76
4. 2. 1. První den	76
4. 2. 2. Druhý den	91
4. 3. Hodnocení projektu	100
5. ZÁVĚR	101
6. SEZNAM LITERATURY	102
7. SEZNAM PŘÍLOH	104

Země nepatří člověku. Opak je pravdou. Člověk patří Zemi. Všechno je vzájemně propojeno a nás spojuje lidská přirozenost. Člověk neutkal složitou síť projevů života. Je pouze jedním jejím vláknem. Cokoli udělá pro život na Zemi, prospěje i jemu.

Výrok přisuzovaný indiánskému náčelníku Seattlovi

1. ÚVOD

Příroda. Lidská společnost. Dva odlišné celky, nebo navzájem propojené světy? Lidé mají tendence oddělovat přírodu od civilizované společnosti. Jednat s ní tak, jako by nebyla naší matkou, živitelkou, ale pouze „něco“, ze kterého lze neustále brát. Lze povědomí a jednání lidí změnit? Snad ano, řešení vidím v nastávajících generacích.

Ve své diplomové práci se budu zabývat zapojením environmentální výchovy do výuky na I. stupni ZŠ. Zaměřím se na princip vzájemné provázanosti, který bude tématem dvoudenního projektu. Hlavním cílem je, aby děti, které se účastní projektu, pochopily, že lidé a příroda od sebe nejsou odděleni, ale naopak vše kolem nás je součástí celku. Máme-li „našlapovat měkčeji“ po Zemi, musíme změnit své návyky, chování a způsob myšlení.

Při tvorbě projektu jsem vycházela z různých proudů environmentální výchovy a jejich metodik. První část mé práce je zaměřena na konkrétní metodické postupy, které mohou učitelé využít při realizaci environmentální výchovy na našich školách.

V druhé části popisuji projekt Na pomoc lesu Ťukaláku. Má snaha směřovala k tomu, aby popis aktivit mohl dál sloužit ostatním pedagogům a vedoucím.

Ve třetí části diplomové práce popisuji průběh a vyhodnocení projektu se zaměřením na dosažení cílů a reflexi. Pro konkrétní představu o jednotlivých aktivitách jsou do textu vloženy fotografie, které vznikly během projektu.

TEORETICKÁ ČÁST

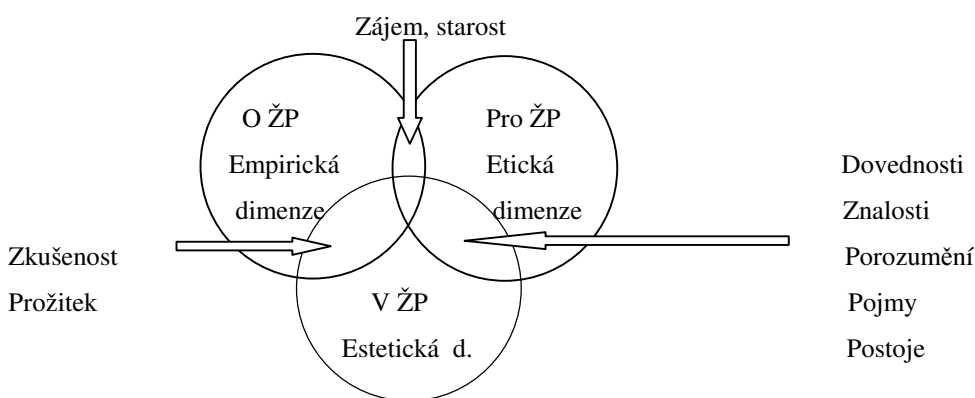
2. METODICKÁ VÝCHODISKA PRÁCE

2. 1. Cíl programu: vzájemná provázanost

2. 1. 1. Definice environmentální výchovy

Podrobněji byly cíle environmentální výchovy zformulované na První konferenci o environmentální výchově v Tbilisi v roce 1977. Zde bylo zformulováno, že: „Cílem environmentální výchovy je: 1. posílit naše vědomí a porozumění ekonomické, sociální a ekologické provázanosti v městských i venkovských oblastech; 2. poskytnout každému příležitost dosáhnout znalostí, hodnot, názorů, odpovědnosti a dovedností k ochraně a zlepšování životního prostředí; 3. tvořit nové vzorce chování jednotlivců, skupin i společnosti jako celku vstřícné k životnímu prostředí.“¹

Docházíme tak ke známé triádě: znalosti- porozumění- jednání. Tyto tři složky se navzájem ovlivňují. Aby žák mohl porozumět, musí mít určité znalosti. Porozumění poté pozitivním způsobem ovlivní jeho jednání. Současná definice environmentální výchovy v České republice vychází jak z Tbiliské konference, tak z této triády. Velmi srozumitelné je pojetí, které chápe environmentální výchovu jako integraci tří složek: **výchovu o životním prostředí**, která zahrnuje složku znalostí, empirickou dimenzi, **výchovu v životním prostředí**, která umožňuje porozumění a uvědomění si estetické hodnoty, a **výchovu pro životní prostředí**, která ovlivňuje environmentálně ohleduplné chování, zahrnuje etickou dimenzi. Podle schématu, které vytvořila Joy Palmerová,² dochází k prolínání těchto tří složek takto:

¹ Tbilisi Declaration 1977 [online] <cit. 2006-20-9>. Available at <<http://www.gdrc.org/uem/ee/tbilisi.html>>

² PALMER, Joy A. Environmental education in the 21st Century. London; New York: 2003. P. 145
citováno podle: ČINČERA, Jan. *Environmentální výchova. Od cílů k prostředkům*.
Brno: Paido, 2007 (v tisku)

Podle Joy Palmerové vedou environmentální znalosti ke schopnosti kriticky hodnotit problémy a pomáhají utvářet příslušné hodnoty a postoje. Vlastní zkušenost je předpokladem rozvíjení etického přístupu ke světu. Neučíme děti pouze odděleným znalostem, problémové úkoly jsou jasně propojeny s rozvojem postojů a hodnot a porozumění udržitelným vzorcům chování. Klíčovými prvky jsou zájem, prožitek a akce.

Měli bychom používat takové metody, formy a postupy práce, které jsou založené na prožitcích a zkušenostech žáků. Jedná se zejména o kooperativní učení (skupinové řešení problémů, diskuze, simulace, hraní rolí, projekty), ale také o formy a metody na rozhraní kooperativního a individuálního učení (experimenty a laboratorní práce) nebo individuální učení (seminární práce, referáty, exkurze).¹

2. 1. 2. Environmentální výchova a Rámcový vzdělávací program

České školství prožívá řadu změn. Učitelé vypracovávají školní vzdělávací programy, podle kterých se začne vyučovat již od září roku 2007. Všemi vzdělávacími obory se prolínají tzv. průřezová témata, jedním z nich je i environmentální výchova. RVP o environmentální výchově uvádí: „*Její zařazení mezi témata průřezová odráží veliký posun, ke kterému v chápání environmentální výchovy v České republice došlo: environmentální výchova není již chápána jako podoblast biologie, ale jako skutečná průřezová oblast, integrující v sobě složku přírodovědnou i humanitní.*“²

2. 1. 2. 1. Možnosti zapojení environmentální výchovy do výuky

Environmentální výchovu můžeme integrovat do výuky třemi způsoby :

a) Integrace do vyučovacích předmětů

Záleží na zkušenostech a tvořivosti učitele, jakým způsobem průřezové téma do jednotlivých předmětů integruje. Na prvním stupni má učitel nepochybně výhodu, že zpravidla vyučuje žáky jedné třídy na většinu předmětů. Poté může uchopit daný

¹ JANOUŠKOVÁ, Svatava. Environmentální výchova v RVP ZV. [online]. 2005, <cit. 2007-1-2> Dostupný na <http://www.rvp.cz/sekce/279>

² Kol. autorů. Rámcový vzdělávací program. [online] Praha, 2005 <cit. 2006-20-9>. Dostupný na <<http://www.rvp.cz/soubor/rvpzv.pdf>>. ISBN 80-87000-02-1

tematický okruh (např.vzájemná provázanost) a integrovat ho do všech předmětů. Z mého projektu by se daly integrovat aktivity například takto: VV- tvorba Pavučiny, sloh - Deník badatele, prvouka - Pojmové cesty...popis aktivit najdete v praktické části diplomové práce.

b) Vytvoření samostatného vyučovacího předmětu

Předmětu je třeba přidělit časovou dotaci, uvést ji v učebním plánu a vytvořit pro něj výstupy, tedy co žák bude umět po absolvování tohoto předmětu.

Je-li ve škole pedagog, který se věnuje dlouhodobě EV a je schopen ji uchopit v celé šíři, je to velmi vhodná varianta. Nezapomeňme, že EV je interdisciplinární obor, který vyžaduje dílčí znalosti mnoha dalších oborů, což by mohlo, podle Svatavy Janouškové¹, být úskalím při tvorbě samostatného vyučovacího předmětu a tedy při naplňování všech tematických okruhů.

c) Uplatnění průřezového tématu formou projektu

Je možné uskutečnit projekt krátkodobý, či dlouhodobý, pro jednu, nebo více tříd. Projekt může zahrnovat jeden, nebo více tematických okruhů. K využití se nabízí již řada zpracovaných projektů různých organizací, kterými se můžeme nechat inspirovat. Jako učitelé na I. stupni bychom si měli uvědomit, že děti v mladším školním věku lehce k něčemu dovedeme, ale především musíme působit dlouhodobě, abychom dosáhli změny v jejich chování a myšlení. Vhodné jsou tedy projekty přesahující rámec jednoho předmětu a trvající delší dobu.²

2. 1. 2. 2. Vzájemná provázanost v Rámcovém vzdělávacím programu

Projekt Na pomoc lesu Ťukaláku má děti naučit vzájemné provázanosti věcí, člověka a přírody. Pokusila jsem se reagovat na cíle definované v RVP tak, aby bylo srozumitelné, jakým způsobem s mým projektem souvisí.

RVP popisuje cíle environmentální výchovy takto:

„Environmentální výchova vede jedince k pochopení komplexnosti a složitosti vztahů člověka a životního prostředí, tj. k pochopení nezbytnosti postupného přechodu k udržitelnému rozvoji společnosti a k poznání významu odpovědnosti za jednání

¹ JANOUŠKOVÁ, Svatava. Environmentální výchova v RVP ZV. [online]. 2005, <cit. 2007-1-2>Dostupný na <<http://www.rvp.cz/sekce/279>>

² tamtéž

společnosti i každého jedince. “¹

V rámci Environmentální výchovy (EV) jsou žáci vedeni k pochopení komplexnosti a složitosti vztahů člověka a životního prostředí. Síť vztahů je nekonečná a je pouze na nás, jakým způsobem budeme ovlivňovat prostředí, ve kterém žijeme. Myslím si, že postupný přechod k udržitelnému rozvoji a odpovědnosti každého jedince za své činy vede přes lásku, úctu a vzájemnou toleranci. Pokud budou mít děti kladný vztah k místu, kde žijí, budou ho chtít chránit a šetřit. Znovu se vracím k triádě znalosti-porozumění- jednání.

Podle RVP environmentální výchova:

„Vede jedince k aktivní účasti na ochraně a utváření prostředí a ovlivňuje v zájmu udržitelnosti rozvoje lidské civilizace životní styl a hodnotovou orientaci žáků.“²

U dětí vyvíjíme smysl pro povinnost ve velmi názorné podobě. Většinou jde o péči o malý, lehce dostupný a pozorovatelný kousek přírody.³ V mém projektu navzájem děti sepisují, co konkrétně udělají pro místo, kde žijí. Aktivně se budou podílet na ochraně a utváření prostředí.

Životní styl dětí utváří mimo jiné rodiče a škola. Spolupráce je nutností. Každý podnět dítě posune o malinký krůček vpřed, ale rodiče setrvávají na starých zvyklostech a dítě je zmatené. Doma se opět vrátí k nevhodným návykům. Proto je dobré zapojit do projektu i rodiče. Já jsem udělala schůzku s rodiči týden před začátkem akce, kde jsem je seznámila s cíli a domluvila se s nimi na spolupráci i po ukončení projektu, kdy budou dětem pomáhat odstranit špatné návyky. Je žádoucí, aby se zapojila celá rodina.

„Ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět poskytuje průřezové téma ucelený elementární pohled na okolní přírodu i prostředí. Učí pozorovat, citlivě vnímat a hodnotit důsledky jednání lidí, přispívá k osvojování si základních dovedností a návyků aktivního odpovědného přístupu k prostředí v každodenním životě. V

¹ Kol. autorů. Rámcový vzdělávací program. [online]Praha, 2005<cit. 2006-20-9>. Dostupný na <<http://www.rvp.cz/soubor/rvpzv.pdf>>. ISBN 80-87000-02-1

² tamtéž

³ MÁCHAL, Aleš. *Průvodce praktickou ekologickou výchovou*. Brno: Rezekvítek ve spolupráci s Lipkou. 2000, s. 59 ISBN 80-902954-0-1

maximální míře využívá přímých kontaktů žáků s okolním prostředím a propojuje rozvíjení myšlení s výrazným ovlivňováním emocionální stránky osobnosti jedince.“¹

Ucelený elementární pohled na okolní přírodu a prostředí je obdobně řečený princip vzájemné provázanosti.

K utváření postojů, které dávají přednost řešením pro přírodu šetrnějším a únosnějším, napomáhá rozvíjení dětské citlivosti, vstřícnosti a tvořivosti ve vztazích k přírodě, a to zejména pomocí přímého **kontaktu s živou přírodou**.² Projekty a pobytové akce jsou vhodnou možností pro děti z městských škol, aby kontakt navázaly. Vedoucí projektu by měl vycházet ze zkušeností dětí a z prostředí, kde žijí.

„Vzdělávací oblast Člověk a příroda zdůrazňuje pochopení objektivní platnosti základních přírodních zákonitostí, dynamických souvislostí od nejméně složitých ekosystémů až po biosféru jako celek, postavení člověka v přírodě a komplexní funkce ekosystémů ve vztahu k lidské společnosti, tj. pro zachování podmínek života, pro získávání obnovitelných zdrojů surovin a energie i pro mimoprodukční hodnoty (inspiraci, odpočinek). Klade základy systémového přístupu zvýrazňujícího vazby mezi prvky systémů, jejich hierarchické uspořádání a vztahy k okolí.“³

Člověk a příroda je jedním z témat projektu. Děti během aktivit odpovídají na otázky: Jakým způsobem člověk ovlivňuje přírodu? Jak a k čemu ji potřebuje a využívá? Mohl by člověk žít bez přírody? Existovala by příroda bez člověka? Do tohoto tématu jsem zvolila aktivity: „Odkud pochází“ a „Místo, kde bych chtěl žít“. Vycházejí z metodiky globální výchovy. Podrobnější popis aktivit naleznete v praktické části diplomové práce.

¹ Kol. autorů. Rámcový vzdělávací program. [online]Praha, 2005<cit. 2006-20-9>. Dostupný na <<http://www.rvp.cz/soubor/rvpzv.pdf>>. ISBN 80-87000-02-1

² MÁCHAL, Aleš. *Průvodce praktickou ekologickou výchovou*. Brno: Rezekvítek ve spolupráci s Lipkou. 2000, s. 59 ISBN 80-902954-0-1

³ tamtéž co odkaz 1

RVP popisuje, jaké vědomosti, dovednosti a schopnosti by měl žák mít po dokončení základního vzdělání. Tématu vzájemné provázanosti se týkají tyto body:

- *rozvíjí porozumění souvislostem v biosféře, vztahům člověka a prostředí a důsledkům lidských činností na prostředí*
- *vede k uvědomování si podmínek života a možností jejich ohrožování*
- *přispívá k poznávání a chápání souvislostí mezi vývojem lidské populace a vztahy k prostředí v různých oblastech světa*
- *umožňuje pochopení souvislostí mezi lokálními a globálními problémy a vlastní odpovědností ve vztazích k prostředí poskytuje znalosti, dovednosti a pěstuje návyky nezbytné pro každodenní žádoucí jednání občana vůči prostředí*
- *pěstuje návyky nezbytné pro každodenní žádoucí jednání občana vůči prostředí¹*

V oblasti postojů jsem se věnovala těmto bodům :

- *přispívá k vnímání života jako nejvyšší hodnoty*
- *vede k odpovědnosti ve vztahu k biosféře, k ochraně přírody a přírodních zdrojů*
- *vede k pochopení významu a nezbytnosti udržitelného rozvoje jako pozitivní perspektivy dalšího vývoje lidské společnosti*
- *podněcuje aktivitu, tvořivost, toleranci, vstřícnost a ohleduplnost ve vztahu k prostředí*
- *přispívá k utváření zdravého životního stylu a k vnímání estetických hodnot prostředí*
- *vede k angažovanosti v řešení problémů spojených s ochranou životního prostředí*
- *vede k vnímavému a citlivému přístupu k přírodě a přírodnímu a kulturnímu dědictví²*

¹ Kol. autorů. Rámcový vzdělávací program. [online]Praha, 2005<cit. 2006-20-9>. Dostupný na <<http://www.rvp.cz/soubor/rvpzv.pdf>>. ISBN 80-87000-02-1

² tamtéž

V projektu Na pomoc lesu Ťukaláku jsem se snažila zaměřit na ovlivnění všech těchto postojů, které spolu navzájem souvisí. Velmi srozumitelně píše o hodnotách a postojích Josef Vavroušek¹, bývalý ministr životního prostředí ČSFR, v knize Závod s časem. Ve své analýze uvádí dominující vztahy evropsko-americké civilizace ke klíčovým aspektům lidského života. Reálné jsou ty, ve kterých jsme byli vychováni, alternativní takové, jak bychom měli vychovávat, úzce tedy souvisí s nastávající školní reformou.

Ve *vztahu člověka k přírodě* by mělo převažovat vědomí sounáležitosti s přírodou nad kořistnickým vztahem. Je smutné, že většina lidí přírodu považuje za bezedný zdroj surovin. Proto je důležité podněcovat v dětech úctu k životu ve všech formách i k přírodě jako celku. Měla by převažovat orientace na obnovitelné zdroje, snaha snížit množství odpadů a soustředění se na jeho recyklování. O *vztahu ke smyslu vlastního života* Vavroušek píše, že hédonistická orientace a konzumní způsob života v naší společnosti stále převládá. Hlavní smysl života tedy spočívá v dosahování stále většího a většího pohodlí a uspokojování lidských potřeb a to neomezeně. Naše výchova by ale měla klást důraz na kvalitu života, vědomou skromnost a odříkání se zbytečných věcí. Jen tak se můžeme přiblížit k ideálu trvale udržitelného způsobu života. *Vztah k vlastnímu životu* je v reálné podobě odcizení člověka jeho vlastnímu životu a oslabení pudu sebezáchovy. Člověk vědomě a dlouhodobě vykonává a propaguje činnosti, o kterých určitě ví, že poškozují jeho zdraví a vedou k poškozování životního prostředí. Povinností učitele je poukazování na negativní důsledky činnosti člověka pro vlastní zdraví i životní prostředí.

Vztah k úrovni našeho poznání autor charakterizuje jako „Pýchu rozumu“. Ta spočívá v jednostranném důrazu na racionalitu a v přeceňování rozsahu, hloubky a spolehlivosti znalostí člověka i jeho schopnosti předvídat a usměrňovat budoucí vývoj. Alternativa, která vyzdvihuje šetrnější postoj k přírodě, je opatrnost při všech zásazích do přírody i do společnosti. Tedy doplnit racionalitu intuicí a citem, sblížit vědecký a umělecký pohled na svět. Ve *vztahu k budoucím generacím* autor směřuje k respektování dlouhodobých důsledků lidských činností nad preferování krátkodobých zájmů. Jako příklad autor uvádí nadměrné čerpání neobnovitelných zdrojů, nebezpečné a často nevratné zásahy

¹ Kohák, Erazim a kol. autorů. *Závod s časem*. Praha: Torst. 1996, s. 209 – 216 ISBN 80-85639-70-X

do přírody atd. Ve *vztahu k věci společným* je charakteristická pasivita. Občan jednou za čtyři roky vhodí volební lístek do urny a tím to končí. Alternativa jasně ukazuje na rozvoj participativní demokracie spojující přednost reprezentativní demokracie se samosprávou tak, aby každý občan měl skutečnou možnost podílet se na rozhodování.¹

RVP vznikl v neposlední řadě proto, že už nechceme pokračovat v dosavadních nežádoucích trendech (alespoň co se týká životního prostředí), ale chceme směřovat k jasným cílům, které jsou pro další vývoj naší společnosti a životního prostředí zásadní.

¹ Kohák, Erazim a kol. autorů. Závod s časem. Praha: Torst. 1996, s. 209 – 216 ISBN 80-85639-70-X

2. 1. 3. Environmentální výchova v Metodickém pokynu MŠMT

Metodický pokyn MŠMT z roku 2001¹ vychází z cílů konference z Tbilisi. Přepsány jsou cíle týkající se předávání soustavy znalostí a dovedností, rozvinutí schopnosti uvažovat v souvislostech, podněcovat aktivitu a tvořivost ve vztahu k životnímu prostředí. Přidány jsou další dva body, ve kterých je zmíněno ovlivňování **postojů** ve vztahu k přírodě, environmentální odpovědnosti, ohleduplnosti a spolupráce v mezilidských vztazích, utváření hierarchie životních hodnot a životního stylu ve smyslu potřeb udržitelného rozvoje.²

Podle pokynu by měla každá škola pověřit jednoho z pedagogických pracovníků, který by koordinoval environmentální vzdělávání na dané škole. Ten připravuje dlouhodobý program a jeho každoroční realizační část. Součástí programu by mělo být jak uplatňování ekologických aspektů v jednotlivých předmětech, trvalé aktivity v péči o životní prostředí, tak jednorázové akce, jako je například Den Země, Den vody...Koordinátor dále zajišťuje kontakty s ostatními školami a se středisky ekologické výchovy. V neposlední řadě podněcuje kontakty s rodiči a zapojuje je do činnosti školy. K jedné z mnoha povinností koordinátora patří příprava podkladů pro ekologizaci provozu školy, jako je šetření energií, péče o zeleň nebo třídění odpadů. Dále by měl vést evidenci literatury, časopisů, příruček a dalších informačních zdrojů, včetně využívání výpočetní techniky pro environmentální vzdělávání.

Tomuto pracovníkovi by mělo být umožněno, aby si zvyšoval odbornou úroveň účastí na vzdělávacích akcích. Vedení školy by pak mělo zajistit podmínky pro realizaci programu a zajišťovat vybavení školy potřebnými učebními pomůckami. Na závěr roku by mělo probíhat hodnocení programu, kterého se účastní celý učitelský sbor.³

Myslím si, že funkce koordinátora je potřebná, jelikož přináší ucelený koncept environmentálního vzdělávání. Tento koordinátor však musí mít kolem sebe tým učitelů a vedení, kteří s ním budou spolupracovat a pomáhat mu s realizací dílčích akcí a projektů, jako je například Na pomoc lesu Ťukaláku.

¹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Metodický pokyn k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě ve školách a školských zařízeních. [online] Praha, 2001, <cit. 2006-2-10>. Dostupný na <<http://www.msmt.cz/vzdělávání/pokyn-1>> ISSN 32 338/2000-22

² ČINČERA, Jan. Environmentální výchova: od cílů k prostředkům. Brno : Paido. 2007(v tisku), s. 9

³ tamtéž co odkaz 1

2. 2. Výchova o Zemi

Výchova o zemi (Earth Education) je směr, který významně ovlivnil moji práci, proto se jím budu zabývat podrobněji.

Zakladatel, Steve van Matre¹ usiluje o reformu ekologické výchovy, kterou podrobuje ostré kritice. *Podle názorů propagátorů výchovy o Zemi by výchova měla být zaměřena spíše než na učení se jednotlivostem na porozumění základním ekologickým principům (např. toky energie, biodiverzita) a na formování environmentálně příznivých postojů.*² Vytvořil propracované několikadenní pobytové programy pro určité věkové skupiny. Jeho knihy Earth Education a detailní popisy programů nebyly dosud přeloženy do češtiny. Podle výzkumu uveřejněném v práci ing. Hakra³ se žádný z programů na českých školách nerealizuje a ani jej nenabízí žádné z ekologických středisek. Nemyslím si, že je nutné přesně kopírovat některý z van Matreho programů (Sunship Earth, Sunship III, Earthkeepers...), ale může být přínosem inspirovat se propracovanou metodikou a aktivitami. Bylo by nesprávné pouze „něco“ vytrhnout z kontextu, lze však vložit aktivity do detailů promyšleného projektu. Nyní uvedu prvky, které jsem převzala z výchovy o Zemi a zkombovala je s metodikami dalších proudů.

2. 2. 1. Vytvoření háčku, organizátoru a "ponořovače"

Motivující prvek nazýváme **háčkem** (hooker). Vtáhne děti do děje, vytváří atmosféru dobrodružství. V mém projektu je háček dopis od zvířátek, který dětem předal Lesní poslíček. Zvířátka děti prosí o pomoc, potřebují najít důkazy pro krále o vzájemné závislosti. Poslíček je služebník krále a zároveň mluvčí zvířátek. Provází nás po celý víkend, přináší nové a nové úkoly od krále a pomáhá dětem s nalézáním důkazů. Žije v lese, tudíž zná všechny jeho zákonitosti a krásná místa, která pomáhá dětem objevovat. Děti milují příběhy a není jim jedno, jak žijí zvířátka v „jejich“ lese, tím je motivujeme na nadcházející aktivity.

Nástroj, který pomáhá žákům sledovat, co se v programu děje, je **organizátor** (organizer). Poskytuje logický způsob jak vzájemně spojit různé části edukačních

¹ VAN MATRE, Steve: Earth Education - a New Beginning. 4. vydání. Greenville, USA. The Institute for Earth Education, 1999. ISBN 0-917011-02-3.

² Tamtéž - Citováno podle: HAKR, Tomáš. Earth Education - Výchova o Zemi. [online]Liberec, 2005 < cit. 2006-2-10 >. Dostupný na <http://www.fp.vslib.cz/env/st_prace.php>

³ tamtéž

zkušeností, a pokud je úspěšný, slouží pro žáky v budoucnu jako přístupová cesta.¹ Jako organizátor jsem zvolila Pavučinu, ve které děti zaznamenávají vztahy a během projektu se k ní několikrát vracíme. Děti si uvědomují, co zjistily, přes znalosti dochází k porozumění.

Technika nebo aktivita, která dostane účastníky přes bariéry, jež si většina lidí vytvořila mezi sebou a přírodním světem, se jmenuje **ponořovač** (immerser). Je to intenzivní zážitek měnící vnímání. Může jít o něco tak jednoduchého jako je toulání se cestou necestou nebo procházka v noci nebo za deště. Může to být ponoření se do mokřadu nebo rybníka, nebo objímání stromů a líbání květín. Ale nejvíc ze všeho jako „ponořovač“ slouží to, pokud každý den ve všech svých aktivitách demonstrujeme, že je nejen v pořádku namočit se a ušpinit, ale že to může být přímo příjemné.²

Součástí Matreho kursů a programů je Magické místo, kde účastníci tráví čas na nějakém pro ně příjemném místě, přemýšlí o svém životě a vnímají krajinu kolem sebe. Já jsem použila Magické místo jako „ponořovač“. Děti si najdou své Magické místo, na kterém nejprve zkoumají, jaké organismy zde žijí. Poté si prohlíží život v korunách stromů pomocí malého zrcátka a pátrají po různorodých vůních a za třetí poslouchají zvuky, které zaznamenávají do map. Menší děti potřebují vždy nějaký úkol, prostřednictvím něhož se dokáží do přírody „ponořit.“ Bez úkolu by jen málokteré dítě vydrželo v klidu na místě. Při vnímání vůní děti čichají k hlíně, kůře stromů, květinám... Odbouráváme tak bariéry, které v sobě děti mohou mít. Záleží, zda pracujeme s městskými dětmi nebo dětmi z vesnice, na jaký kontakt s přírodou jsou zvyklé. Ve městě děti znají pouze upravené parky, kde je určitě nenapadne čichat k stromové kůře. Vesnické děti jsou přírodě „blíží“, mají možnost hrát si a běhat v lese, vztah ke zvířatům a rostlinám si tvoří odmalička. Projektu se účastnilo jedenáct dětí z okolních vesnic, proto jim „ponoření“ do přírody nečinilo problémy.

¹ HAKR, Tomáš. Earth Education - Výchova o Zemi. [online]Liberec, 2005

< cit. 2006-2-10 >. Dostupný na <http://www.fp.vslib.cz/env/st_prace.php> s. 9,10

² VAN MATRE, Steve: Earth Education - a New Beginning. 4. vydání. Greenville, USA. The Institute for Earth Education, 1999. ISBN 0-917011-02-3. Citováno podle: HAKR, Tomáš. Earth Education - Výchova o Zemi. [online]Liberec, 2005< cit. 2006-2-10 >. Dostupný na <http://www.fp.vslib.cz/env/st_prace.php> s. 9,10

2. 2. 2. Strukturování (structuring)

Strukturování znamená vytvoření kostry programů výchovy o Zemi. Programy mají sloužit jako odrazový můstek pro činnost, která bude probíhat zpátky ve škole a doma, proto by aktivity měly být interaktivní a dynamické. A podstatné je to, jak poskládat tyto součásti dohromady do celku - celého programu - který bude tak pečlivě vytvořený a tak bohatý na detaily, že se stane synergistickým, tedy více než pouhým součtem částí.¹

Podle Van Matreho je při vytváření a realizaci programu nutné vyhnout se čtyřem věcem: **pojmenování a označování, nehovořit bez ohniska, nedávat mnoho otázek a neupadnout do entropie aktivity.**

Pojmenování a označování

Jádrem ekologické výchovy je heslo „Poznej a chraň“. Kdo nám však zajistí, že když budeme děti vést k podrobnému rozlišování a pojmenování různých rostlin, živočichů, hornin..., že se změní jejich vztah k přírodě?

Deset let pracuji s dětmi ve skautském oddílu. Dříve tomu bylo tak, že se na skautských závodech zkoušely znalosti z pojmenování a zařazení květin, stromů, savců, ptáků, hornin... Děti se učily názvy podle přírodovědných karet a obrázků, protože hledat každou květinu před závody bylo časově nerealizovatelné a pro vedoucí „příliš náročné.“ Nyní se postupně priority mění. Klade se více důraz na dovednosti, které lze uplatnit při pobytu v přírodě, od biflování znalostí se pomalu upouští. Z vlastní zkušenosti vím, že pokud jsem se naučila nějakou květinu podle atlasu a neviděla jsem ji na vlastní oči (neznamená to však, že bychom si krásné květiny měli trhat do vázy...), po několika dnech jsem její jméno zapomněla a v přírodě bych ji ani nepoznala. Jak již bylo zmíněno, vztah k přírodě vzbudíme u dětí jedině přímým kontaktem.

Paradoxem je, že ochranáři tu nejkrásnější přírodu před námi uzavírají a znepřístupňují. Nemůžeme s dětmi chodit, hrát si nebo tábořit ve volné přírodě. Ochránáři mají s lidmi špatné zkušenosti, bojí se toho, co nechají. Pro budování

¹ VAN MATRE, Steve: Earth Education - a New Beginning. 4. vydání. Greenville, USA. The Institute for Earth Education, 1999. ISBN 0-917011-02-3. Citováno podle: HAKR, Tomáš. Earth Education - Výchova o Zemi. [online] Liberec, 2005< cit. 2006-2-10 >. Dostupný na <http://www.fp.vslib.cz/env/st_prace.php> s. 18-20

vztahu k přírodě však potřebujeme do přírody, provádět děti krásnými místy, ať ochutnají pocit svobody. Budou ji pak milovat a věci, které milujeme, těch se nechceme vzdát. Bolí nás pohled na to, že trpí, a přirozené je, že budeme tyto věci chránit.

Nehovořit bez ohniska

Podle Van Matreho vždy, když o něčem mluvíme, musíme mít danou věc před sebou, ještě lépe, když se jí děti dotýkají, zkoumají a tím zapojí co nejvíce smyslů. Mohli bychom to přirovnat k zásadě názornosti, kterou J. A. Komenský prosazoval již v 17. století. Když je to nemožné, pomůžeme si nějakým symbolem, rekvizitou, ale vždy by mělo mít dítě něco před sebou.

Nedávat mnoho otázek

Děti by se měly učit aktivně, činností.

„Samozejmě i ve výchově o Zemi lze používat otázky, ovšem tak, aby zajistily tok činnosti. Vedoucí například klade otázky, které usměrňují zkoumání něčeho ("To by mě zajímalo, co je vespuď?"), otázky, jejichž výsledkem je konkrétní činnost ("Najde někdo tady v okolí hladký kámen?"), otázky, které nemají konkrétní odpověď ("Co z toho, co jsme dnes dělali, pro vás mělo největší smysl?") nebo otázky vyzývající k činnosti všech účastníků ("Může každý z vás najít nějaký příklad ...?").“¹

Aktivitu jsem směřovala k tomu, aby děti aktivní činností objevovaly nové skutečnosti.

Neupadnout do entropie aktivity

„Entropie znamená neuspořádanost a degradace aktivity. Pokud vedoucí opakuje aktivitu vícekrát, je těžké vložit do aktivity tolik energie jako na začátku. Myslím si, že dobrý vedoucí si klade cíle vyšší a vyšší, aktivitu neustále zdokonaluje a pracuje tak i na svém osobním růstu. Van Matre reaguje takto: Jak se tomu vyhnout? Je potřeba věnovat velkou pozornost detailům aktivity, jako je atmosféra, rekvizity, doteky přírody, tok aktivity. Při každém opakování aktivity je jí přitom potřeba věnovat stejnou pozornost jako na začátku. A nakonec je důležitá energie vedoucího,

¹ VAN MATRE, Steve: Earth Education - a New Beginning. 4. vydání. Greenville, USA. The Institute for Earth Education, 1999. ISBN 0-917011-02-3. Citováno podle: HAKR, Tomáš. Earth Education - Výchova o Zemi. [online]Liberec, 2005< cit. 2006-2-10 >. Dostupný na <http://www.fp.vslib.cz/env/st_prace.php> s. 18-20

který aktivitu startuje a katalyzuje zabudované prvky tajemna a dobrodružství, aby odvedly svoji práci.“¹

Na jaké věci se naopak soustředit? Podle Van Matreho jsou to následující: **vytvářet magická výuková dobrodružství, zaměřit se na sdílej a dělej, zdůrazňovat odměnu, upevňování a vztahování, být vzorem pozitivního environmentálního chování.**

Vytvářet magické výukové dobrodružství

Nedílnou součástí každé aktivity je motivace. Naše snaha vede k tomu, abychom děti nabudili a vtáhli do příběhu. Dobrodružství chápeme jako prostředek k tomu, co chceme sdělit. Správně namotivované děti se ponoří do aktivit a nebude jim vadit ani nepřízeň počasí, či větší fyzická zátěž.² Musíme mít však promyšlenou i cestu zpět. Děti se musí z akce vrátit „zpátky na zem“.

Zaměřit se na sdílej a dělej

Ve výchově o Zemi nejde o to, něco ukázat a říct, ale vyzkoušet si vše v praktické aktivitě. Děti nemají mít pocit, že je vedoucí bude něco učit, ale že se s nimi o něco rozdělí.³

Zdůrazňovat odměnu, upevňování a vztahování

(v anglickém originále 3R: reward, reinforce, relate)

Odměna je součástí pozitivní motivace. Odměňujeme chtěné chování. Nemusíme dětem slibovat hmotnou odměnu, stačí, když něco zahlédnou, dokáží překonat...

Upevňování znalostí, které se děti naučily. K pojům se neustále vracíme, systematicky opakujeme i po delší době.

Vztahování toho, co se naučily, do reálného života dětí. Klademe si otázky:

¹ VAN MATRE, Steve: Earth Education - a New Beginning. 4. vydání. Greenville, USA. The Institute for Earth Education, 1999. ISBN 0-917011-02-3. Citováno podle: HAKR, Tomáš. Earth Education - Výchova o Zemi. [online]Liberec, 2005< cit. 2006-2-10 >. Dostupný na <http://www.fp.vslib.cz/env/st_prace.php> s. 20

² HAKR, Tomáš. Earth Education - Výchova o Zemi. [online]Liberec, 2005

< cit. 2006-2-10 >. Dostupný na <http://www.fp.vslib.cz/env/st_prace.php> s.20

³ tamtéž

„Jak mohu to, co jsem se naučil využít? K čemu je to dobré?“ Především starší žáci musí mít jasno, že to, co se učí, je důležité pro jejich život. Vedoucí musí dávat konkrétní jasné příklady. Prvkům přesahu do následujícího života dětí se budu věnovat v samostatné podkapitole.

Být vzorem pozitivního environmentálního chování

Učitel na I. stupni znamená pro život dítěte něco výjimečného. Vstupuje do dětského života jako druhá autorita, hned po rodičích, a mnohdy na něho děti dají více, než na rodiče. Uznávají jeho nápady, berou za stoprocentně pravdivé jeho výroky, chovají se jako on. Pokud je vedoucím projektu učitel dětí nebo někdo jiný, přesto musí myslet na to, že děti ho budou napodobovat. Pro děti je vzorem environmentálního chování, o které se budou samy pokoušet. Jako vedoucí projektu jsem se soustředila na detaily. Přišla jsem ke škole pěšky, nepoužívala před dětmi mobilní telefon, jídelníček se skládal z rostlinných produktů s co největším obsahem ovoce a zeleniny, zajistila jsem speciální koše na tříděný odpad...

2. 2. 3. Výběr z kategorií aktivit předkládaných

Institutem výchovy o Zemi

Z aktivit zařazovaných v programech výchovy o Zemi jsem zvolila:

Pojmové cesty zaměřené na princip vzájemné provázanosti.

V aktivitě *Od kolébky do hrobu* se děti seznámí s pojmem recyklace a skutečností, že v přírodě nikdy nic nezmizí a vše se obnovuje.

Karel se ztratil je aktivita, kde žáci pochopí, že každý organismus je připoután k ostatním organismům sítí různých vztahů a nemůže existovat sám o sobě.

Úkoly týkající se environmentálních návyků

Na závěr projektu mají děti za úkol napsat své návyky, které by se nelíbily králi, protože ničí jeho království. Tyto špatné návyky slíbí králi při závěrečné scéně odstranit a nahradit je vhodnějšími, které by se králi líbily a nezatěžovaly přírodu.

Ponořovací zážitky

Magické místo bylo již zmíněno, další ponořovací zážitek je Les v noci, kdy si děti společně najdou místo v lese, kde pozorují noční přírodu. Po celou dobu se drží v kruhu za ruce, což jim dodává pocit vzájemné blízkosti.

Cvičení přírodního vědomí

Aktivity zaměřené na smyslové vnímání. Zapojíme-li zrak, čich, sluch, hmat, otevíráme tak nové rozměry vnímání přírody a nalézání cesty k ní.

Procházky po zemi

Od jednotlivých aktivit jdeme na základnu vždy jinou cestou, zajímavým místem, které chci dětem ukázat. Po aktivitách jsou děti vnímavější a všímají si věcí, které by běžně opomíjely. Ptáme se dětí na pocity, které v nich místa vyvolávají.

2. 2. 4. Přesah do dalšího života

Cílem programů výchovy o Zemi je, aby v životech a myšlení účastníků nastala změna. Projekt musí probíhat i po návratu domů. Já jsem zařadila po aktivitě Místo, kde bych chtěl žít, jako součást reflexe úkol, ve kterém děti vymýšlí, co udělají pro přírodu v místě svého bydliště. Dbáme na to, aby si děti dávaly za cíl reálné a lehce kontrolovatelné činnosti. Každý program výchovy o zemi by měl učit děti chovat se a myslet ekologicky. Výsledek je dlouhodobá změna návyků dětí v běžném životě. Ve svém projektu jsem přiměla děti přemýšlet o svých špatných návycích, které mohou, pokud budou ony samy chtít, odstranit a přeměnit na ekologicky šetrnější. Zapojila jsem také rodiče, kteří musí návyky změnit spolu s dětmi.

2. 3. Globální výchova

Globální výchova méně než výchova o Zemi, ale též významně ovlivnila moji práci. Díky přeložené publikaci Globální výchova¹ (zkrácená verze knihy Global Teacher, Global Learner) jsou v České republice nejznámější představitelé Graham Pike a David Selby. V předmluvě knihy píše PaedDr. Jitka Jilemnická o globální výchově: „*Globální výchova nechce být klasickým výchovně – vzdělávacím systémem, ale je to živý proces působící na studenty přímo, který formuje jejich postoje prožitou zkušeností. Proces, v němž se klade důraz na respektování práv osobnosti a na zodpovědnost k ostatním lidem a životnímu prostředí.*“²

Měli bychom chápat souvislosti ve světě jako přírodně-společenském celku, který je člověkem ohrožován i chráněn. Člověk je povinen převzít komplexní odpovědnost za tento svět v měřítku lokálním i globálním.

2. 3. 1. Cíle globální výchovy a jejich zařazení do projektu

Jako hlavní cíle globální výchovy, uvádí Pike a Selby tyto:

- **porozumět procesu vzájemné závislosti**

Vzájemná závislost je hlavní cíl globální výchovy a též mého projektu. Soustředím se na propojenost lidí a přírody. Cílem je uvědomění, že vše, co děláme, má zásadní vliv na ostatní formy života kolem nás a tomu abychom podřizovali naše chování.

- **rozvíjet smysl pro vlastní sebehodnocení a podporovat úctu k druhým**

Podle autorů knihy by se děti měly učit důvěřovat ve svoje duševní, fyzické, citové a duchovní schopnosti. Zároveň by měly poznat své silné a slabé stránky, a s tím související možnosti svého rozvoje. Sebehodnocení se děti učí jak v reflexích, které následují po aktivitách, tak při vypracovávání portfolií. Úkolem vedoucího je přijímat názory všech a dávat najevo těm nejistým, že si jejich práce váží a jsou velmi důležití pro skupinu. Pokud budou mít všechny děti pocit jistoty a nebudou se bát posměšku a ponížení, pak je teprve všechno v pořádku.

¹ PIKE, Graham; SELBY, David. Globální výchova. Praha : Grada, 1994. 321 s. ISBN 80-85623-98-6

² tamtéž s.11

Úcta k druhým, nebo chcete-li schopnost ocenit druhé. Žáci by se měli seznámit s názory a způsobem života jiných sociálních skupin, poznat jejich zájmy a hodnoty a být připraveni se od nich učit.¹

Ve škole, kde byl projekt uskutečněn, je skupina ukrajinských dětí, ale také dětí s handicapem. Děti přirozeně nedělají rozdíly, to vidí až u dospělých. Vedoucí a učitelé by toho měli využít a společně s dětmi oceňovat hodnotu všech, bez jakýchkoliv rozdílů, ať národnostních, zdravotních, či jiných. Žáci by měli získat úctu ke všem živým tvorům a porozumět jejich místu a úloze ve světovém ekosystému. *Vždyť rozdíl mezi člověkem a ostatními živými obyvateli Země není tak veliký. Sdílíme spolu nejenom většinu genů, ale i stejnou touhu prožít svůj životní příběh podle svého. Naše práva jsou stejná, naše cesty podobné. Nutnost zasahovat do životních příběhů jiných je naším trpkým údělem, ale i výzvou a cestou.*²

• rozvíjet dovednost kritického myšlení

Rozvíjet dovednost kritického myšlení je v dnešním světě přeplněném informacemi z televize, novin, reklam a nepřeberné nabídky knih velice důležité. Zdá se až neuvěřitelné, že bulvární noviny mají stále široký okruh čtenářů. Kdyby kritické myšlení bylo u lidí rozvíjeno právě od mladšího školního věku, žádný bulvární plátek by se neuživil. Kritické myšlení má podpořit aktivitu žáků při poznání a rozvoj rozumového myšlení. Směr, zabývající se kritickým myšlením, je šířený mezinárodní organizací Čtením a psaním ke kritickému myšlení a je též vyučován na Technické univerzitě v Liberci. Mě osobně tento kurz velice inspiroval ať už jako budoucí učitelku, tak jako člověka vůbec. Měli jsme možnost si vyzkoušet nové způsoby myšlení a aktivní metody, jakými se dá efektivně vyučovat a připravovat děti právě na svět přehlcený informacemi.

• porozumět pojmu mír, snažit se předcházet konfliktům, pokud to lze, naučit se umění konflikty řešit

Ve svém projektu jsem se soustředila na mír v mezilidských vztazích. Zárodky ostrých konfliktů se vyskytují již mezi nejmladšími dětmi. Jedna z mnoha složek práce učitele a vedoucího dětí je učit děti, jak konflikty řešit. Můžeme využít tvořivého náboje konfliktu, například při vedení diskuze.

¹ PIKE, Graham; SELBY, David. Globální výchova. Praha : Grada, 1994. s.311 ISBN 80-85623-98-6.

² ČINČERA, Jan. Letní škola globální výchovy : Orbis kaktus. Liberec 2005 (nepublikováno) s.25

- **porozumět pojmu lidská práva a podporovat jejich dodržování**

Podle autorů knih by si žáci měli osvojit zásady **rovnosti** jako základu, na němž se budují vztahy mezi jednotlivci, skupinami a společnostmi.¹

Prvořadou povinností učitele je nedělat rozdíly mezi dětmi a rovnost řadit na první místo pravidel chování.

Projektu Adoptce na dálku je možné zúčastnit se již s dětmi na I. stupni. Vedeme děti k tomu, že je třeba pomoci ostatním, které takové možnosti jako jsou zde, nemají. Každý z nás může pomoci, aby děti z rozvojových zemí mohly chodit do školy, a tím uplatnily své právo na vzdělání. Psaní dopisů kamarádovi z ciziny zařadíme do výuky cizího jazyka.

- **chápat, jak vznikají předsudky, a rozvíjet způsoby, jak proti nim bojovat**

Měli bychom zdůrazňovat, že předsudky mohou vést k diskriminaci v jakékoliv oblasti- v rámci věku, třídy, vyznání, ideologie, etnické skupiny, jazyka, národnosti či rasy.

2. 3. 3. Čtyřfázový model učení

Metodika, jak uvádět aktivity, podle Robina Richardsona, sleduje tento rámec :
stimulující prostředí - zkoumání problému - obecné závěry - akce.

a) Stimulující prostředí

Je důležité poznat se navzájem a naučit se si vzájemně důvěřovat a respektovat ostatní jako potenciální přínos pro skupinu. Atmosféru důvěry je třeba budovat při jednoduchých, lehce splnitelných úkolech. Atmosféra důvěry musí být během hodiny (kurzu, projektu...) citlivě obnovována.²

Děti vědí, že každé jejich vyjádření bude přijato pozitivně, nikdo nesmí být za své názory zesměšňován. Musíme také naučit nést děti odpovědnost za své chování a činy. Odpovědnost vůči skupině je jedním z cílů týmových her, které jsou součástí projektu.

b) Zkoumání problému

Děti mají už své vlastní znalosti, názory a představy o okolním světě. Dovedeme je k tomu, aby pojmenovaly vlastní znalosti, postoje a docházely k novým.

¹ PIKE, Graham; SELBY, David. Globální výchova. Praha : Grada, 1994. s.312 ISBN 80-85623-98-6.

² tamtéž s.95

Při aktivitě Místo, kde bych chtěl žít je to fáze, kdy děti obdrží formulář s čísly obrázků a tvrzeními u každého obrázku. Chodí po verandě, kde jsou rozmístěné obrázky krajin s čísly, zaznamenávají své názory do formuláře podle daných kritérií.

c) Obecné závěry

Stereotypy musí být zlomeny, obzory rozšířeny novými názory a odlišnými stanovisky. Problémy současného světa by se neměly probírat depresivním a tragickým způsobem, což by navodilo poráženeckou atmosféru.¹

Děti samy dospějí k tomu, proč chtějí žít v krásné krajině a proč se jim nelíbí krajina člověkem zdevastovaná.

d) Akce

Děti se snaží odpovědět na otázku, co je třeba udělat a co mohou udělat ony samy. Konkrétní úkoly si sepíší a během následujícího roku plní.

2. 3. 2. Aktivity vycházející z metodiky globální výchovy

Globingo

Aktivitu jsem převzala z knihy Globální výchova, pouze jsem upravila některé otázky, aby byly bližší dětem dané věkové skupiny. Hlavním cílem bylo uvědomění si, že stejně jako nás ovlivňují lidé z celého světa, tak také ovlivňujeme my je.

Pavučina

V knize Globální výchova přirovnávají autoři svět k veliké pavučině: „*Systémová povaha světa velice připomíná pavučinu. Dotyk v kterékoli části sítě může vyvolat hrozivé vibrace na jiném, často značně vzdáleném místě. Politické nepokoje v arabském světě vyvolají zostřená bezpečnostní opatření na pražském letišti, násilí v Indii zažehne vlnu demonstrací ve východním Londýně...Podle teorie systémů nic nelze úplně pochopit izolovaně, ale vše musí být chápáno jako dynamický a mnohvrstevný systém. Vše je se vším v určitém vztahu, fungování systému se skládá z mnoha současných a vzájemně závislých akcí jeho součástí. Systém je vždy více než prostý součet jednotlivých částí.*“²

Pavučinu jsem zvolila jako hodnotící měřítko celého projektu. Děti po jednotlivých aktivitách zakreslují další a další vlákna mezi subjekty Pavučiny.

¹ PIKE, Graham; SELBY, David. Globální výchova. Praha : Grada, 1994. s.95 ISBN 80-85623-98-6

² PIKE, Graham; SELBY, David. Globální výchova. Praha : Grada, 1994. s.22 ISBN 80-85623-98-6

Odkud pochází

Tato aktivita byla zahrnuta do tématu Člověk a příroda. Děti si při ní uvědomily, odkud pochází věci, které denně používají.

Místo, kde bych chtěl žít

Cílem této aktivity je uvědomění si, jak děti mohou ovlivňovat místo, kde žijí, jakým způsobem předcházet ničení krajiny. Proč chtějí žít na místech krásných a lákají je místa na celé zeměkouli.

Slepá cesta důvěry

Aktivita převzatá z knihy Globální výchova, slouží k navození atmosféry důvěry, spolupráce mezi dětmi.

Děšť

Pozměněná aktivita v originále nazvaná Bouře. Odehrává se večer u dohasínajícího ohně. Dochází ke společnému velmi silnému zážitku.

Všechny tyto aktivity jsou podrobně popsány v praktické části.

2. 4. Konstruktivismus

Konstruktivismus jako pedagogický směr také značně ovlivnil moji práci. Psycholog J. Piaget se zabýval ve 2. polovině 20. století „teorií poznání“. Vychází z toho, že člověk má vrozené kognitivní procesy, prostřednictvím nichž poznává svět. Veškeré informace jsou ukládány do kognitivních sítí, počátkem všeho jsou tzv. prekoncepty, neúplné pojmy, které se praktickou a duševní činností přeměňují na koncepty. Dochází tak k přizpůsobení kognitivních sítí novým poznatkům.¹

Cílem učení proto není předávat znalosti, chápáné jako reprezentace objektivní reality, ale vést k aktivnímu přehodnocování svého způsobu porozumění světu.²

2. 4. 1. Model učení

Proces učení je rozdělen do pěti následujících etap.

zadání problémového úkolu - evokace – interakce ve skupině – hledání nových informací - reflexe³

Po vysvětlení vztahující se k dané etapě učení, pro názornost popisuji, jak jsem postupovala při aktivitě Pavučina.

a) Zadání problémového úkolu

Děti obdrží úkol, který mají samy vyřešit, důležitá je vhodná motivace.

V projektu dostaly za úkol nalézt důkazy vzájemné provázanosti, a tak zachránit les Ťukalák. Na začátku v podstatě neví, jak králi skutečnost vzájemné provázanosti dokázat.

b) Evokace

V této fázi si děti vybaví své dosavadní znalosti (prekoncepty).

Na začátku před děti položím barevnou čtvrtku A2, kde jsou nalepené různé obrázky. Děti dostanou za úkol kamkoliv na čtvrtku napsat své jméno a spojit co nejvíce obrázků, o kterých si myslí, že se navzájem ovlivňují. Zjišťuji, na jaké úrovni jsou jejich znalosti.

¹ NOVOTOVÁ, Jitka. Konstruktivistické pojetí výuky. (přednáška) Liberec: TUL, 20.10.2005

² ČINČERA, Jan. Práce s hrou. Praha: Grada, 2007

³ tamtéž, co odkaz 1

c) Interakce ve skupině

Nyní dochází k porovnávání znalostí, vzniká kognitivní konflikt, při němž se chce dítě dozvědět víc.

Každý sám představuje, které vztahy zaznamenal, děti se navzájem poslouchají.

d) Hledání nových informací

V této fázi můžeme využít různorodých metod (aktivní činnosti, výklad, média...).

Během aktivit děti získávají nové a nové informace a souvislosti. Vracíme se k Pavučině, kde zakreslují a přitom vysvětlují další vztahy.

e) Reflexe

Pro realizaci závěrečné reflexe můžeme vybírat z mnoha metod. Děti mohou dostat úkol do skupin, tvořit myšlenkovou mapu, deník... Nejčastěji využíváme závěrečné diskuze.

Po každé fázi, kdy děti doplňují další vlákna pavučiny, probíhá debata. Cílem je zobecnit, co dokazují další vztahy v Pavučině v reálném životě.

2. 5. Metodika kursu globální výchovy

V srpnu 2005 jsem se účastnila letní školy globální výchovy, která nesla název Orbis Kaktus. Celý projekt jsem připravovala podle metodiky, která je rozvíjena právě při těchto kurzech .

2. 5.1. Systémový model environmentální výchovy

Metodika se skládá z těchto dílčích částí:

a) Stanovení základních cílů projektu.

Cílem je přivést účastníky k posunu postojů, znalostí i dovedností směrem k deklarovaným tezím kurzu.¹

Kromě základních kurikulárních cílů jsou stanoveny také cíle skupinové (viz. kapitola Popis projektu).

b) Stanovení základních tezí

Při rozpracování kurikulárních cílů si stanovíme základní teze, které budou východiskem aktivit. Teze by měla být vyjádřena krátkým a srozumitelným heslem.²

Ekologický princip vzájemné provázanosti je vyjádřen je těmito tezemi:

„Celý svět je propojený systém. Tak jako mě ovlivňují lidé a jejich kultura jiných národností, tak i já ovlivňuji je.“

„Každý organismus je závislý na ostatních. Je propojený s ostatními vztahy soutěžení, spolupráce, sháněním potravy, bydlením. Všichni společně vytvářejí podmínky vhodné pro život.“

„Všechny živé bytosti spolu sdílí základní stavební materiál svých těl.“

„Příroda člověku poskytuje podmínky vhodné pro život, ovlivňuje člověka po celou délku jehožití. Člověk svým existováním a jednáním ovlivňuje přírodu.“

c) Volba témat

Jednotlivé teze jsou uchopeny prostřednictvím témat. Můžeme je chápat jako způsoby nahlédnutí na prezentovanou tezi.³

Vzájemnou provázanost jsem tematizovala v rovině: **Já a lidé**, ke kterému se vztahuje první teze. **Ekologická provázanost** je vyjádřena dalšími dvěma tezemi a téma **Člověk a příroda**, vyjádřené poslední tezí.

¹ ČINČERA, Jan. Letní škola globální výchovy : Orbis kaktus. Liberec 2005 (nepublikováno) s. 22

² tamtéž

³ tamtéž

d) Volba fabulace, organizeru a práce s modelem OkoV

Fabulace, neboli legenda, je motivující prvek, který děti vtáhne do příběhu a dobrodružství. V projektu jsem použila legendu o králi Ťukláku a jeho ohroženém lesu. Přiznám se, že dříve, když jsme na skautský tábor připravovali celotáborovou hru, vymýšleli jsme nejprve legendu a poté teprve aktivity a jejich cíle. Popisovaná metodika je propracovanější, nad legendou se přemýšlí až po stanovení cílů a základních tezí. Pomocí organizeru dospějí děti k závěrečnému zjištění, že vše je se vším ve vzájemném vztahu. Toto zjištění, které bylo cílem projektu, mohly deklarovat králi.

V oblasti tezí jsem nepostupovala přímo podle následujícího schématu. Podle této metodiky probíhá konfrontace studentů s danými tezemi takto :

Evokace teze

Může to být diskusní aktivita, nebo jiná činnost, kdy ještě studenti tezi neznají.

Témata

Následují aktivity, které směřují k pochopení daných tezí.

Uzavření teze (tzv. „OkoV“)

Ve slavnostní chvíli proběhne Ohlédnutí - připomenutí všech aktivit, které směřovaly k určité tezi.

Konfrontace - studenti dostanou zformulovanou tezi.

Vyrovnění - studenti na tezi, se kterou jsou konfrontováni, reagují a vyrovnávají se s ní (písemnou formou, úkolem do příštích měsíců...).¹

V popisovaném projektu byly teze zveřejněny vždy na začátku aktivity a dále se s nimi pracovalo během a po skončení aktivit. K uzavření tezí došlo v závěru projektu, kdy děti pomocí Deníku vzpomínaly na jednotlivé teze a sepsaly Petici pro krále Ťukláka.

e) Stanovení základní dramaturgické křivky a vrcholů projektu

V průběhu společného projektu prochází skupina určitými vývojovými fázemi, pro které je charakteristická různá míra pohody i schopnosti skupiny fungovat jako celek. Tento proces se označuje jako skupinová dynamika.² Během přípravy projektu je třeba myslet na skupinové cíle.³ Podporovat spolupráci, komunikaci dětí,

¹ ČINČERA, Jan. Letní škola globální výchovy : Orbis kaktus. Liberec 2005 (nepublikováno) s. 23

² ČINČERA, Jan. Práce s hrou. Praha: Grada, 2007

³ Skupinové cíle podle Hentonové : cíle učební komunity jsou společnými, týmovými cíly. Mohou být jak akademické, tak behaviorální. Citováno podle

potlačovat zbytečnou soutěživost. Je rozdíl, zda se děti ve skupině znají, nebo se setkaly poprvé v životě. Projekt Na pomoc lesu Ťukaláku probíhal při Základní škole Všeň. Děti, které se ho účastnily, navštěvovaly různé třídy, ale znaly se ze školní družiny a z různých kroužků. Nevěděla jsem, jak budou pracovat jako skupina. Na začátek programu jsem zařadila aktivitu Přenos vzácného vejce, kdy měly všichni společný úkol. Pocit sounáležitosti a důležitosti každého člena skupiny jsem chtěla posílit tím, že jsou všichni společně badatelský tým. Desky Deníků každému zdobí otisky palců kamarádů ze společného týmu. Během aktivit jsem podporovala všechny názory a odlišnosti dětí, nezaznamenala jsem nějaký konflikt či nepochopení mezi dětmi. Vrchol jsem stanovila na závěr víkendu, kdy se dětem ukázal král a přijal jejich Petici. Noční procházka lesem byla pro účastníky také velmi silným emočním zážitkem.

V rámci dramaturgické křivky je třeba rozhodnout o pravidelně se opakujících programových blocích.(čas na jídlo, osobní volno, Magické místo...).¹

f) Zpracování témat

Pro každé téma rozhodujeme o volbě vhodné aktivity či bloku aktivit a způsobu jejího didaktického uchopení.²

Mysleme zejména na vhodné střídání aktivit. Děti se nedokáží soustředit déle než deset minut, proto nejdůležitější poznatek (tezi) je třeba zařadit na začátek, kdy je dítě nejčilejší a nejvnímavější. Reflexe by také neměla trvat delší čas, jelikož se děti nevydrží navzájem poslouchat. Ten, kdo mluví, je rád, že se může projevit, avšak ostatní (hlavně chlapci) nevydrží v klidu. Otázky musíme mít dopředu promyšlené, jasně zformulované. Dáme prostor všem dětem stejný, aby ten, kdo rád mluví, ostatní nevyčerpal vodopádem svých slov. Můžeme stanovit časový limit a lehce upozornit mluvícího, aby řekl to nejdůležitější na začátku.

Do aktivit je nutné zařadit pohyb. Umístíme aktivitu déle od základny, před zahájením necháme dětem prostor, aby se vyběhaly. Osvědčilo se mi zařadit mezi bloky pohybovou hru, při které se děti „vyřádí“.

g) Doplnění aktivit pro skupinové cíle

V této fázi musíme sloučit zájmy kurikulární se skupinovými. Je logické, že pro dosažení cílů kurikulárních jsou ty skupinové zásadní. V dobře fungující skupině

¹ ČINČERA, Jan. Letní škola globální výchovy : Orbis kaktus. Skripta. s. 23

² tamtéž

jsou děti spokojené, nestresované a otevřené novým poznatkům. Vědí, že se na ostatní členy mohou spolehnout a zároveň mají spoluodpovědnost za fungování skupiny.

h) Doladění programu a tvorba libret

Libreta jsou tabulky s podrobnými popisy aktivit, kde je zaznamenán materiál, časový sled a spolupráce dalších organizátorů. Na samotnou akci jsem si vytvořila program, kde jsem si zapsala cíl, dobu trvání, počet účastníků, prostředí, potřeby, průběh aktivity a jakým způsobem bude probíhat reflexe. Do tohoto programu jsem si pro sebe psala reakce dětí, splnění cílů a poznámky, co bych při další realizaci projektu pozměnila.

PRAKTICKÁ ČÁST

3. POPIS PROJEKTU

Projekt je vytvořen pro děti na I. stupni, tedy věkovou skupinu od šesti do deseti let. Počet dětí je neomezený, při větším počtu je vhodné zapojit více koordinátorů. Časově je rozvržen do dvou dnů, ale je možné aktivity zařadit i do běžné výuky. Podmínkou je dostupný les a zázemí na přespání, nejlépe s možností večerního ohýnku. Program probíhá převážně venku, proto je lepší, když je počasí teplejší (květen, červen).

3. 1. Cíle projektu

Kurikulární

Žáci si uvědomí, že svět je provázaný systém, každý je propojený s ostatními a nikdo není nezávislý ostrov. Uvědomí si propojenost lidí a přírody a všech organismů navzájem. Pochopí, že i oni mohou něco udělat pro ochranu přírody a proto, aby se jim líbilo tam, kde žijí.

Skupinové

Děti navzájem spolupracují, komunikují a respektují názory druhého. Zažijí silný emoční zážitek, který skupinu stmelí.

3. 1. 1. Témata a jejich cíle

Ekologická provázanost

Žáci si uvědomí, že žádný organismus neexistuje sám o sobě. Každý živý tvor je připoutaný k jiným živým tvorům sítí různých vztahů – spolupráce i soutěžení. Všichni společně vytvářejí podmínky vhodné pro život. V přírodě nikdy nic úplně nezmizí, vše se obnovuje.

Člověk a příroda

Žáci si uvědomí, že člověk je součástí přírody, nemůže bez ní existovat. Proto ji musí šetřit a chránit. Za odměnu může kdykoliv vnímat její krásu.

Já a lidé

Žáci si uvědomí, že lidé jsou na sobě navzájem závislí. Život jednotlivce je součástí životů dalších lidí, kteří jsou s ním v kontaktu.

3. 1. 2. Aktivity a jejich cíle

VOLÁNÍ O POMOC

Vtažení do příběhu, motivace.

GLOBINGO

Děti zjistí, že každý je propletený sítí vztahů s celým světem. Žijeme v České republice, uprostřed Českého ráje, ale různým způsobem se „dotýkáme“ celého světa. Děti se zbaví počátečního ostychu a dozví se nové informace o svých kamarádech.

PAVUČINA VZTAHŮ

Ze začátku slouží jako evokace, děti si uvědomí, co o dané věci ví a co by se chtěly dalšího dozvědět. Dále slouží jako reflexe, uzavření a shrnutí jednotlivých témat. Žáci sami doplňují nové vztahy a tím si uvědomují, co nového zjistili. Pro vedoucího pavučina slouží jako metoda vyhodnocování úspěšnosti projektu.

DENÍK BADATELE

Každý si vytvoří portfolio, které si odnese domů. Bude sloužit jako reflexe na jednotlivá témata. Děti si do portfolioů vkládají i formuláře z aktivit (Globingo, Karel se ztratil, Místo, kde bych chtěl žít...). Pro mě je tento materiál důležitý jako zpětná vazba, děti ho použijí ve škole při další výuce. Jeden exemplář naleznete v příloze.

Úvodní desky **JÁ** – můj portrét, věk, zájmy

Nemohu bádat bez ostatních – všichni ze skupiny provedou na desky svých spolužadatelů otisk prstu. Děti získají pocit, že jsou nepostradatelné pro skupinu, posílí se vědomí sounáležitosti se skupinou a stmelení skupiny.

Já a lidé

Hlavní cíl je shrnutí prvního tématu a „volné psaní (či kreslení)“. Děti na takto pojmenované stránce odpovídají na otázku *S kterými lidmi jste se dnes navzájem ovlivňovaly?* Děti píší či kreslí, s kým spolupracovaly, komu dnes pomohly,...Na druhou stránku píší, koho ke svému životu nutně potřebují a nemohly by bez něho žít.

Kdo zde žije pospolu? (ekologická provázanost)

Každý tvoří na svém magickém místě. Uvědomí si, že na malém území spolu žije mnoho organismů, které jsou navzájem v různých vztazích.

Já a příroda

Shrnutí aktivit souvisejících s tímto tématem. Děti si uvědomí dopad lidské činnosti na přírodu, mělo by dojít ke změně myšlení ve smyslu skromnosti a vědomého šetření přírody. Napíší si konkrétní úkoly, které budou plnit, aby pomohly přírodě v místě, kde žijí.

PŘENOS VZÁCNÉHO VEJCE

Zde se soustředím na skupinové cíle. Děti by měly zvládnout týmový úkol, spolupracovat a navzájem spolu komunikovat. Děti získávají odpovědnost vůči skupině, podporujeme u nich sebedůvěru. Skupinový úkol by měl také odbourat prvotní strach a napětí z očekávaných úkolů na jedince. Také mohu lehce odhadnout přirozeného vůdce skupiny.

POJMOVÉ CESTY

Od kolébky do hrobu

Žáci si uvědomí, že všechny živé bytosti spolu sdílí základní stavební materiál svých těl. V přírodě nikdy nic úplně nezmizí, vše se recykluje.

Karel se ztratil

Žáci porozumí, že každý organismus ovlivňuje ostatní organismy a je k nim připoután sítí různých vztahů – spolupráce a soutěžení. Žádný organismus nemůže existovat sám o sobě.

SLEPÁ CESTA DŮVĚRY

Empatie, překonání překážky, stmelení kolektivu.

DAR PRO KRÁLE

Vnímání přírody jako zdroje materiálu pro krásné věci. Rozvoj tvořivosti, estetického vnímání.

DĚŠŤ

Skupinová dynamika, vnímání sebe sama i ostatních ze skupiny.

LES V NOCI

Emoční zážitek, „ponoření se“ do noční přírody.

MAGICKÉ MÍSTO

Jako prvotní cíl je „vnoření“ se do přírody a vnímání její krásy. Druhotným cílem je zjištění různých informací a splnění úkolů, prostřednictvím již se děti budou soustředit na vnímání přírody. Magické místo je zařazeno do programu třikrát.

Poprvé si děti vyberou vlastní místo, kde se cítí dobře a zdá se jim zajímavé. Zde zkoumají všechny organismy, které tu žijí a dělají si o svých výzkumech záznamy.

Podruhé se soustředí na smyslové vnímání. Děti se „ponoří do přírody“ a vnímají její krásu nejprve pomocí malého zrcátka a poté pouze prostřednictvím čichu.

Potřetí se soustředí na svůj sluch a ranní zvuky, které les a okolní sad přináší.

ODKUD POCHÁZÍ?

Žáci si uvědomí, co předchází tomu, než se jim dostanou do ruky běžně užívané potraviny a nápoje. Jakou složitou cestou musí projít, než se objeví u nich na stole. Co toto zjištění znamená pro nás? Jak můžeme přírodu chránit?

MÍSTO, KDE BYCH CHTĚL ŽÍT

Žáci přemýšlí nad tím, proč nechtějí žít na určitých místech naší planety a proč chtějí žít na místech krásných. Proč vzniká stále více míst, která se jim nelíbí a co proti tomu můžeme dělat. Co kdo upřednostňuje jako nejlepší místo pro život a proč. Děti vymýšlí konkrétní příklady, co udělají proto, aby se nám více líbilo na místě, kde žijeme.

MALOVÁNÍ TRIČEK

Sounáležitost se skupinou, vzpomínka na víkend.

PETICE PRO KRÁLE ŤUKLÁKA

Shrnutí všech zjištění, která byla během víkendu provedena. Děti sepisují důkazy vzájemné provázanosti pro krále. Na této planetě jsou spolu všechny organismy propojené a na sobě vzájemně závislé. Nikdo není ostrov oddělený od ostatních.

SLAVNOSTNÍ UKONČENÍ

Uzavřít program, jehož hlavním tématem byl environmentální princip vzájemné provázanosti, odměna dětem, motivace pro změnu environmentálních návyků.

3. 2. Harmonogram projektu

čas	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	
Sobota		Volání o pomoc, Globingo	Pavučina	Přenos vzácného vejce	Magické místo	Oběd a polední klid	Deník badatele	Pojmové cesty	sč.	Slepá cesta	Dar pro krále	Magické místo	Deník	Pavučina	příprava ohně a večeře	zpívání, Déšť	Les v noci
Neděle	Magické místo, Fotograf	Snídaně	Odkud pochází	Místo, kde bych chtěl žít	Malování triček	Oběd	Deník badatele	Pavučina	Petice pro krále	Slavnostní ukončení							

3. 3. Podrobný popis aktivit

3. 3. 1. První den

VOLÁNÍ O POMOC

Cíl:

Vtažení do příběhu, motivace.

Doba trvání:

10 minut

Potřeby:

Převlek na Poslíčka od krále (lesní muž- hnědý plášť, na něm přišité větvičky, klobouk), dopis od lesních zvířat.

Postava Poslíčka slouží jako háček (hooker). Vtáhne děti do příběhu a obestírá jej tajemstvím. Vyzývá děti, aby se účastnily záchrany lesa. To znamená, aby se účastnily „dobrodružství“. Jelikož mezi účastníky jsou i velmi malé děti, nesmí být složka tajemství a dobrodružství příliš silná, aby účastníky úplně nepohltila a tím by znemožnila dosažení hlavních cílů. Děti dostanou vyzývací dopis, naléhavou prosbu od lesních zvířat.

Provedení:

Poslíček: „Dobrý den, děti. Rád bych se vám představil. Jsem lesní poslíček, zástupce všech živých organismů lesa Ťukalák. Rád bych byl poslem dobrých zpráv, nyní je tomu bohužel naopak. Já i ostatní zvířátka jsme velice nešťastní! Jste, děti, naše jediná záchrana! Chcete vědět, co se tak zlého stalo? Raději vám předám dopis od zvířátek.“

Znění dopisu

Pomozte, kdo můžete! Náš král chce vydat novou sbírku zákonů. Chce nás všechny obyvatele lesa Ťukaláku naučit samostatnosti. Nelíbí se mu, jak zde všichni žijeme pohromadě a pomáháme si. Prý už to dnes není v módě! Lidé prý spolu už také tolik nemluví, pouze sedí u nějaké bedýnky nebo mačkají písmenka na malých krabičkách. Král je tím nadšen a chce, abychom byli všichni nezávislí. Proto vás prosím, najděte důkazy, že se lidé navzájem potřebují, dále, že potřebují přírodu, ale hlavně dokažte našemu králi, že ani zvířata ani rostliny nemohou žít samy, odděleně, nejsme přeci opuštěné ostrovy!

Vedoucí: „Jakým způsobem králi dokážeme, že svět je propojený systém? Nezáleží na hranicích mezi státy, městy ani mezi zvířaty a lidmi? Bude to obtížné. Chcete pomoci Poslíčkovi a všem živým tvorům našeho lesa?“

GLOBINGO

Pike, Graham, Selby, David. Globální výchova. Praha. Grada, 1994. Pozměněno.

Teze:

Celý svět je propojený systém. Tak jako mě ovlivňují lidé a jejich kultura jiných národností, tak i já ovlivňuji je.

Cíl:

Děti zjistí, že každý je propletený sítí vztahů s celým světem. Žijeme v České republice, uprostřed Českého ráje, ale různým způsobem se „dotýkáme“ celého světa. Děti se zbaví počátečního ostychu a dozví se nové informace o svých kamarádech.

Provedení:

Účastníci dostanou otázky Globinga a jejich úkolem je najít někoho, kdo jim na otázku odpoví kladně. Pokud dotazovaný odpověď na otázku nezná, tak musí účastník najít odpověď u někoho jiného. Jméno každého z dětí se může v „dotazníku“ objevit pouze jednou. Vlastní jméno se hry neúčastní. Záleží na domluvě, zda hra končí ve chvíli, kdy někdo má odpovězeny všechny otázky (zakřičí bingo). Prvňáčci musí být s někým ve dvojici.

Příklady otázek: (celý formulář najdete v příloze)

Najděte někoho, kdo:

1. má příbuzné v cizí zemi
2. navštívil nějakou cizí zemi
3. učí se cizí řeč
4. žije v domě, kde mluví více než jednou řečí

Reflexe

Přijďme k velké mapě světa. Vedoucí: „Nyní si budeme ukazovat země, které se objevily ve vašich listech.“ Děti chodí k mapě, povídáme si, co zjistily.

Vedoucí: „Myslíte, že král má pravdu, že lidé a zvířata jsou samostatné bytosti a navzájem se neovlivňují? Spočítejte země, které se u nás objevily při této hře.“

Děti zjistí, že jejich životy opravdu ovlivňují lidé a jejich kultura téměř z celého světa.

PAVUČINA

Pike, Graham, Selby, David. Globální výchova. Praha. Grada, 1994. Pozměněno.

Jako pořadač (organizér) slouží Pavučina vztahů, která nás provází celým programem. Děti se v ní zorientují a lehce se jím vybaví, o co v programu jde.

Cíl:

Evokace. Žáci si vybaví, co o dané věci ví a co by se chtěli nového dozvědět.

Doba trvání:

30 minut

Potřeby:

Pavučina vztahů je barevná čtvrtka A2, kde jsou nalepené obrázky – slunce, palmy, stromy, levhart, šimpanz, doktor, africké děti, hnědouhelňý důl, plantáže, moře, melouny, auto, továrna, různé rostliny a zvířata. Pastelky, pro každého jinou barvu.

Provedení:

Vedoucí: „Celý náš výzkum nás bude doprovázet Pavučina vztahů, na které názorně uvidíme všechny vztahy mezi organismy, které vyzkoumáme.“ Děti si vyberou svoji oblíbenou barvu a napíší do Pavučiny jméno nebo svoji přezdívku.

Vedoucí: „Nyní začneme s vytvářením pavoučí sítě. Každé vlákno znamená vztah, vazbu. Doplňte do Pavučiny ta vlákýnka, o kterých si myslíte, že existují.“

Děti během víkendu několikrát (vždy po aktivitě, která je zaměřena na pochopení vztahů mezi dalšími subjekty) přistoupí k Pavučině a doplní chybějící vazby. Pro mě jako vedoucího pavučina slouží jako hodnotící měřítko, zda byl cíl aktivity splněn.

PŘENOS VZÁCNÉHO VEJCE

Slejška, Dan; Slejšková Eva. Býčí kruh. Týmové úkoly. Praha. Egredior, 2003.

Cíl:

Cíle aktivity jsou soustředěny na skupinu. Děti by měly zvládnout týmový úkol, spolupracovat a navzájem spolu komunikovat. Skupinový úkol by měl také odbourat prvotní strach a napětí z očekávaných úkolů na jedince. Také mohu lehce odhadnout přirozeného vůdce skupiny.

Doba trvání:

45 minut

Potřeby:

Gumový kroužek, na kterém jsou navázané barevné provázky (bavlnka) podle počtu hráčů.

Provedení:

Poslíček: „Král už se o vás dozvěděl a rozhodl se prověřit vaše schopnosti ve svůj prospěch. Pokud splníte správně úkol, získáte si jeho důvěru. Věřte, on není v jádru špatný. U hřbitovní zdi leží vajíčko vzácného ptáka. Král vás žádá, zda byste vajíčko nedopravili na bezpečné místo, které sám vybral. O tom místě mi řekl, ukáží vám ho. A jak ponese ono vzácné vejce? Položíte ho na gumový kroužek a každý se chytí na konci provázku. Vajíčko však nesmí spadnout, vzácný pták by uvnitř mohl zahynout! V případě, že spadne, musíte se vrátit o dvacet kroků zpět!“

Reflexe

Vedoucí: „Ukaž palcem, jak se ti zdál těžký tento úkol. Nahoru znamená lehký, dolů těžký, můžeš zvolit i vlastní mezistupeň.“

Na reflexi jsem použila metodu „mluvícího kamene“, který však měl podobu želvy.

Vedoucí: „Celý víkend tu bude s námi i želva, která je velmi zvědavá a naše názory nikomu nevyzradí. Kdo bude mít želvu v ruce, má právo mluvit a ostatní mu budou bedlivě naslouchat.“

Otázky do kruhu: „Jakou si měl úlohu ve skupině?“

„Máš pocit, že jste jako skupina dobře spolupracovali?“

MAGICKÉ MÍSTO

Matre, Steven van. Earth Education...a new beginning. Greenville: The Institut for Earth Education, 1999

Teze:

Každý organismus je závislý na ostatních. Je propojený s ostatními vztahy soutěžení, spolupráce, sháněním potravy, bydlením. Všichni společně vytvářejí podmínky vhodné pro život.

Cíl:

„Vnoření“ do přírody, získání důkazů na téma ekologická provázanost. Děti zjistí, že na jednom místě žije spousta organismů, kteří žijí navzájem v různých vztazích.

Doba trvání:

1 hodina

Potřeby:

Papíry s nadpisem *Kdo zde žije pospolu?*, podložky, tužky.

Provedení:

Poslíček: „Nyní jsme se všichni ocitli v lese Ťukaláku. Máte nejlepší příležitost začít s vaším výzkumem vzájemné závislosti. Od teď nikdo nepromluví ani slůvko, abychom se mohli soustředit na náš úkol. Každý si najděte jedno místo, které se vám líbí a kde je vám příjemně. Vnímejte jeho krásu a všechny organismy, které tam spolu žijí. Až se budete mít vrátit, uslyšíte zvuk lesní píšťaly.“

Vedoucí počká až si každý sám najde své Magické místo a poté děti obejde a rozdá podložky a tužky. Začíná výzkum!

Po dvaceti minutách děti svolá Posel.

Reflexe:

Na stromě je cedule s tezí. Děti ji přečtou. Vedoucí: „Kdo by řekl svými slovy, jak pochopil sdělení na ceduli?“

Poté každý představí své Místo a ostatním a prezentuje, co vyzkoumal. Dáváme důraz na spolubytí všech tvorů, typy vztahů.

DENÍK BADATELE**Cíl:**

Každý si vytvoří portfolio, které bude dále sloužit při výuce environmentálních principů. Je to takový druhý pořadač. Tvorbou na úvodní desky podpoříme identitu se skupinou – všechny děti provedou na desky svých spolužadatelů otisk prstu. Účastníci získají pocit, že jsou nepostradatelní pro skupinu, posílí se vědomí sounáležitosti a stmelení skupiny.

Doba trvání:

30 minut

Potřeby:

Barevné desky s natištěným názvem *Deník badatele*, pastelky, tempery, kelímky, voda

Provedení:

Děti si do svých desek ukládají jednotlivé listy z proběhlých aktivit, reflexe na jednotlivá témata. Pro vedoucího je materiál důležitý jako zpětná vazba. Během školního roku si děti budou do desek přidávat listy týkající se dalších ekologických

principů jako je tok energie, koloběhy, změna. Jednotlivé listy portfolia na závěr sešijí a vytvořit tak vlastní knihu Environmentálních principů.¹

Jeden příklad portfolia naleznete v příloze.

Vedoucí: „Celý náš výzkum si budeme psát deník, abychom nezapomněli nové poznatky a nálezy. Podle deníků budeme sestavovat petici pro krále Ťukláka. Hlavní desky budou o badatelích, tedy o vás. Nejprve se představ ty, napiš kolik je ti let a nakresli svůj portrét. Až dokreslíš, podepíše se na tvoje desky i ostatní badatelé a to otiskem svého palce.“

Jako první si do portfolií vloží list **Kdo zde žije pospolu?**

POJMOVÉ CESTY

Pojmové cesty jsou charakteristickými aktivitami v programech výchovy o Zemi.

Žáci se zde seznamují s ekologickými pojmy. Já jsem zařadila dvě aktivity týkající se principu ekologické provázanosti.

OD KOLÉBKY DO HROBU

Matre, Steven van. Sunship Earth An Earth Education Program Getting to Know Your Place in Space.

1. vydání. Martinsville, IN, USA. American Camping Association, 1979.72-5, 94-6 převzato, lehce upraveno

Teze:

Všechny živé bytosti spolu sdílí základní stavební materiál svých těl.

Cíl:

Účastníci pochopí, že všechny živé bytosti jsou tady díky těm před nimi. V přírodě nikdy nic nezmizí, vše se obnovuje. Vyhubení jednoho tvora ovlivní i tvory jiné.

Doba trvání:

1 hodina

Potřeby:

Cedule A5 s tezí, připravený hřbitůvek s náhrobky (z kůry, na které je možné psát fixy), zahradnická lopatka, fixy

Provedení:

Vedoucí: „Co je to děti za ceduli? Proč tady asi je? Zkusme ji nahlas přečíst!“

Děti čtou sborem: „Všechny živé bytosti spolu sdílí základní stavební materiál svých těl.“

¹ jelikož jsem během roku neměla možnost s těmito dětmi dále pracovat, pokračovala v činnosti paní vychovatelka

Poslíček: „Máme před sebou smutný úkol. Před tím, než se narodí noví tvorové, musí ti staří umřít. V minulém roce jsme tady měli spoustu úmrtí. Následujte mě a já vás zavedu na to smutné místo.“

Příchod ke hřbitůvku.

Poslíček: „Jsme tady. Mnoho obětí, mnoho mrtvých.“ Ukáže suchý list v ruce. „Tyto suché listy byly dříve živé, ale pak přišel jejich konec. A teď jsou připraveny tady ležet a spát.“ Každý si najde jeden suchý list nebo jiný mrtvý organismus, který tady pohřbíme. Vymyslete mu jméno a představte nám, co celý život dělal a jak zemřel. Můžete připojit pár hezkých slov na rozloučenou“ **Necháme čas**

Děti si v lese najdou nějaký suchý list, klacík, bukvice...a vymyslí si, jak asi prožil svůj život a jakým způsobem o něj přišel.

Poslíček: „Budeme potřebovat hrobaře ... Teď prosím přistupujte se svými listy, ... Každý představí svůj list, řekne o něm něco pěkného a zakope ho lopatkou do hlíny. Poté napíše jméno listu (nebo první písmeno) na jednu stranu náhrobku.“ Děti mají bezrozměrnou fantasií a překvapí nás promyšlenými příběhy, které nemají hranic.

Poslíček: „Tak, teď už je necháme odpočívat. Kdo ví, určitě už jsou na cestě do nebe. Kdo ví, jak takové nebe může vypadat? ... Ale ... je to všechno tak smutné! Přece nebudeme smutní, když prázdniny teprve začínají! Každou smrtí něco začíná! Zkuste najít v okolí něco, co čeká nový růst! Najděte semínko, broučka a dejte mu jméno, pak se vraťte zpátky.“

Poslíček: „Výborně! Snad bychom mohli semínkům pomoci najít vhodné místo! Kam bychom je tak mohli dát, aby mohla dobře růst?“ Co takhle hřbitov? Může být zahradou pro nový život?“

Děti postupně zasazují nový život k tomu mrtvému. Jména živých organismů píší na druhou stranu náhrobku.

Jedna otázka na zamyšlení: „Jsou to náhrobky nebo rodné listy?“

Reflexe:

Vedoucí: „Kdo si vzpomene, co bylo napsané na ceduli? Co jsme nyní dokázali králi Ťuklákovi? Jeden list umřel, ale jeho tělo poslouží novému životu. V přírodě nikdy nic úplně nezmizí, vše se obnovuje. Víte, jak bychom mohli nahradit slovo obnovuje jiným cizím slovem?“

Předpokládáme, že někdo bude znát slovo recyklovat.

KAREL SE ZTRATIL

Sunship Earth An Earth Education Program Getting to Know Your Place in Space. Martinsville, IN, USA. American Camping Association, 1979.129-133 převzato bezzbytku

Teze:

Každý organismus je závislý na ostatních. Je propojený s ostatními vztahy soutěžení, spolupráce, sháněním potravy, bydlením. Všichni společně vytvářejí podmínky vhodné pro život.

Cíl:

Žáci si uvědomí provázanost v přírodě. Spolupráce v týmu.

Doba trvání:

40 minut

Potřeby:

Karty s výpověďmi svědků.

Rostlina: Karel je fajn. Vždycky mě zásobí oxidy uhlíku.

Větve: Karel je trochu sobec. Využívá mě pro stavbu svého hnízda. Ne vždycky je mi to příjemné.

Sova: Sympaťák. Ráda bych se s ním seznámila víc, ale vždycky, když jsem vzhůru, tak spí.

Borovice: Leze po mně jako po schodišti. Ale nevadí mi to, ráda pomůžu.

Půda: Karel – ten bordelář? Všude tady kopal díry a nikdy je po sobě neuklidil!

Mladý stromek: Rád na něho vzpomínám. Je to vlastně moje porodní bába, zasadil mě před nějakými patnácti lety.

Strom: Pravidelný zákazník, často jsem ho vídal ve své restauraci.

Sokol: Ano, Karla mám rád. Zejména k obědu.

Protokoly **Hlášení o pátrání** do vyšetřovacího týmu. (v příloze)

Provedení:

Poslíček: „Kdo už viděl nějakou detektivku? To je dobře, protože další úkol krále Ťukláka je taková malá detektivka! Dostali jste se na stopu zločinu, který se odehrál tady v lese a vy mu musíte přijít na kloub. Karel se ztratil! ... Problém je, že nevíme, kdo vlastně Karel je. Pokud bychom to věděli, byli bychom snad schopni ho i najít ... Ještě než začnete pátrat po Karlovi, vzpomeňte si na dopolední zkoumání Kdo zde žije pospolu? Každý živý tvor je připoutaný k jiným živým tvorům sítí

různých vztahů – spolupráce i soutěžení. Všichni společně vytvářejí podmínky vhodné pro život. Proto nejprve vyslechněte svědky, kteří Karla znají.“

Vedoucí: „Vyšetřovací týmy budou rozdělené podle barev. Nyní všichni zavřete oči.“

Každému udělá vedoucí na čelo čárku barvami na tělo, složení týmů má předem rozdělené.

Vedoucí: „Otevřete oči a bez mluvení se rozdělte do skupin podle stejných barev“.

Děti se dorozumívají neverbálně, navzájem si pomáhají. Poté jim jsou rozdány vyšetřovací protokoly.

Skupinky dětí si čtou všechny výpovědi svědků a přemýšlí, kdo by mohl Karel být.

Řešení překvapivě není veverka, ale nějaký malý ptáček, který má hnízdo u poslední karty. To však není důležité.

Reflexe:

Sedneme si do kruhu. Vedoucí: „Nyní nám prosím představte výsledky vašeho pátrání.“ Každý tým si zvolí mluvčího, který ostatním přečte, co do protokolu vyplnili. Děti jsou překvapené, když jim dáme všem zapravdu a souhlasíme se všemi „variantami Karlů.“ Vyzveme je, aby si ještě jednou přečetli tabuli s tezí.

Poslíček: „Blahopřeji vašemu týmu, odvedli jste dobrý výkon. Protokol předám králi, on už si s ním poradí. Díky vztahům Karla k jiným obyvatelům, které jste vyslechli, a těch, které jste navrhli vyslechnout, bude jeho nalezení otázka pár dní. Prokázali jste králi důležitou věc, že každý živý tvor je připoutaný k jiným živým tvorům sítí různých vztahů – spolupráce i soutěžení. Všichni společně vytvářejí podmínky vhodné pro život.“

Otázky k diskuzi

Vedoucí: „Jak chápete nápis na ceduli? Napadla vás někdy taková věc?“

SLEPÁ CESTA DŮVĚRY

Pike, Graham, Selby, David. Globální výchova. Praha. Grada, 1994, s.158, lehce upraveno.

Jednoduchá aktivita, ale velmi účinná. Bez zrakového vjemu se naše vnímání úplně změní. Pokud ale chceme překonat nějakou překážku, potřebujeme něčí pomoc. Stáváme se na někom závislí. Naopak druhý člověk, který zrak má, se stává odpovědný. Měl by empaticky vnímat toho druhého a snažit se mu co nejvíce ulehčit situaci. Překonání náročnější překážky jako například projití méně prostupným lesním terénem stmelí skupinu a dodá sebevědomí z překonané nelehké situace.

Cíl:

Empatie, překonání překážky, stmelení kolektivu.

Doba trvání:

20 minut

Potřeby:

Šátky pro polovinu účastníků.

Provedení:

Poslíček: „Král si chce, děti, ověřit, zda zvládnete i hodně náročné situace. Dvojice určí los, nikdo tedy dopředu neví, na kom se stane po určitou dobu závislým. Vždy jeden ze dvojice během tohoto úkolu přijde o schopnost vidět. Bude se muset spolehnout na svého kamaráda, který ho zodpovědně povede. Já budu vodičům ukazovat cestu.“

Poslíček děti vede do lesa a zde pokračuje mimo cesty náročnějším terénem. Uprostřed trasy se vystřídají. Na krásném místě skončíme a mohou si rozdělat oči i slepci.

Reflexe:

Děti byly již seznámeny s technikou mluvícího kamene, použijeme ji i nyní.

Vedoucí: „Jaký úsek byl pro tebe nejtěžší? Jak ses cítil, když jsi měl zavázané oči?“

DAR PRO KRÁLE

Cíl:

Vnímání přírody jako zdroje materiálu pro krásné věci. Rozvoj tvořivosti, estetického vnímání.

Doba trvání:

1 hodina

Potřeby:

Provázek přírodní barvy, „vhodné“ místo.

Provedení:

Vedoucí: „Myslím, že teď máme mnoho důkazů, že zvířata jsou navzájem propojena sítí vztahů. Abychom krále přesvědčili o našich dobrých úmyslech, měli bychom mu vyrobit dar. Každý sám nebo ve skupinkách vytvořte co neoriginálnější dar pro krále z lesního materiálu. Poradím vám, že velmi rád má své podobizny a různé užitečné věci do svého lesního království. Daru nesmí chybět jméno.“

Děti tvoří z větviček, mechu, kapradin, šišek, jehliček, kamínků, kůry...originální výtvary.

Dětem poskytneme provázek přírodní barvy, mají pak více možností k tvorbě.

Reflexe:

Vytvoříme si pro sebe výstavku všech dárků pro krále. Pro dokumentaci dary i s tvůrci vyfotíme. Poslíček: „Nyní odneseme dary na obětní kámen. Odtud si je král v noci odnese. Než položíte dar na vzácné místo, představte nám ho a doporučte králi, na co by měl váš dar upotřebit.“

MAGICKÉ MÍSTO

Cíl:

Ponoření do přírody. Otevření nových možností kontaktu s přírodou.

Doba trvání:

35 minut

Potřeby:

Malé zrcátko pro každého účastníka.

Provedení:

Děti ani netuší, že se blížíme k místu, které si dopoledně vybraly a bádaly na něm. Nastala chvíle, kdy se pomocí zrcátka a vůní „ponoříme“ do přírody.

Poslíček: „Doba pokročila a vy jste společně už mnoho zažili a vybádali. Za odměnu mám pro vás malé překvapení. Uvidíte přírodu kolem sebe takovou, jakou jste ji nikdy neviděli.

Každý dostane malé zrcátko. Vytvoříme hada a chytíme kamaráda před námi za rameno. Zkusíme pomaličku jít vpřed a pozorovat svět kolem nás pouze pohledem do zrcátka, které si držíme těsně pod nosem.“

Dojdeme po cestě až k Magickým místům.

Vedoucí: „Dostali jsme se na naše Magická místa. Už víte, na co máte zrcátka. Sedněte si a v tichosti pozorujte své místo přes koruny stromů a organismy, které žijí nahoře ve větvích.“

Necháme děti v klidu se soustředit. Po deseti minutách svoláme děti k sobě.

Vedoucí: „Měli jste možnost nahlédnout do života v korunách stromů. Každý organismus a jeho část má také svoji specifickou vůni. Jinak voní kůra stromů, jinak

jeho listy. Zkuste prozkoumat své místo podle vůní, které tam cítíte. Jakou barvu vám vůně připomíná?“

Děti se soustředí na další svůj smysl, a to čich.

Reflexe:

Povídání v kruhu. Vedoucí: „Změnil se váš pohled na Magické místo pomocí zrcátka? Jaké barvy vám připomněly vůně lesa?“

DENÍK BADATELE

Cíl:

Shrnutí aktivit k tématu **Já a lidé**.

Doba trvání:

30 minut

Potřeby:

Papíry s nápisem Já a lidé, pastelky, tužky.

Provedení:

Děti tvoří další stranu do svých deníků (portfolií). Vedoucí: „Zahrajeme si na spisovatele, v naší knize dokumentujeme naše důkazy pro krále Ěukláka. Co jsme dnes zjistili? Zkuste mi říct činnosti, při kterých jste potřebovali pomoc někoho dalšího.“

Děti vzpomínají na aktivity (Přenos vejce, Karel se ztratil, Cesta důvěry, Dar pro krále, ale i situace, které během dne prožily kuchyňská služba, příprava ohně, vzájemná pomoc).

Vedoucí: „Myslíte si, že byste všechno zvládli, kdybyste byli na všechno sami? Další strana knížky se bude jmenovat Já a lidé. Napíšete nebo nakreslíte tam, s kým jste dnes spolupracovali, kdo vám pomohl a komu zase vy, s kým jste si hezky popovídali nebo kdo se na vás mile usmál. Na druhou stranu napište nebo nakreslete další lidi, kteří jsou důležití pro váš život.“

PAVUČINA

Cíl:

Zaznamenání dalších vazeb- zvířata, rostliny a všechny živé organismy se vzájemně ovlivňují, také by se děti měly propojit navzájem.

Doba trvání:

15 minut

Potřeby:

Pavučina, pastelky.

Provedení:

Sejdeme se u naší Pavučiny, vedoucí dá pouze motivační otázku: „Vytvořili byste po dnešním dni na Pavučině nějaké další vazby?“ Pokud účastníci sami nezačnou s dalšími nápady, musíme pokládat otázky další, které by děti navedly správnou cestou. Stačí, když děti upozorníme na jednotlivé aktivity nebo jim dáme možnost nahlédnout do deníků.

Při nedeštivém počasí je vhodné zařadit jako večerní program oheň, který si děti samy připraví. Musíme dbát na bezpečnost a nepůjčovat dětem pily a sekyrky, aby nedošlo ke zranění. Stačí, když si zajistí dostatek chrástí a nalámou klacky. Stačí menší ohýnek. K večeři si opečou buřty nebo chléb.

DÉŠŤ

Pike, Graham, Selby, David. Globální výchova. Praha. Grada, 1994, s.224, značně upraveno

Cíl:

Skupinová dynamika, vnímání sebe sama i ostatních ze skupiny.

Doba trvání:

20 minut

Potřeby:

žádné

Provedení:

Vedoucí: „Utvoříme kolem ohně těsný kruh. Při aktivitě budeme mít všichni zavřené oči. Impuls vychází ode mě. Začnu třít dlaně o sebe tak, že vydávají charakteristický šum. Poté začne šumět můj soused a poté jeho soused a tak dále. Až dojde šum ke mně, změním tření dlaní na pleskání dlaní o stehna a bude pokračovat stejný postup.¹ Další kolo je tleskání dlaní o sebe a naposledy dupání.“

Celkový efekt je krásný a děti budou mít radost, že docela náročný úkol zvládly.

¹ je dobré zdůraznit, že každý musí začít tleskat, až když uslyší tleskat svého souseda

Reflexe:

Vedoucí: „Co vám směsice zvuků připomínala? Jaké jsme měli pocity během této činnosti? Vydrželi jste mít zavřené oči?“

LES V NOCI**Cíl:**

Emoční zážitek, „ponoření se“ do noční přírody.

Doba trvání:

1 hodina

Potřeby:

žádné

Provedení:

Už jste někdy přemýšleli, proč v nás noční krajina vzbuzuje tolik bázně? Šumění lesa v noci nám připomíná horor, fantazie pracuje naplno. Překonání strachu v nás nechá zážitek na celý život. Nechtěla jsem zařazovat žádné stezky odvahy, bez kterých se neobejde žádný z letních táborů. Tma se dá využít také ke kladnému emočnímu zážitku. Pokusme se najít místo, které je krásné i v noci. Díky vytvoření spojeného lidského kruhu se budou děti cítit v bezpečí a lépe se soustředí na přírodu kolem sebe.

Poslíček: „Čeká nás děti dnes již poslední úkol od pana krále. Najděte v jeho lese místo, které se vám líbí i v noci a nebojte se, král nad vámi drží ochrannou ruku.“ Na najítí onoho místa máte půl hodiny času.“

Děti se společně vydají do lesa. Vedoucí, který je doprovází, je nechá jít podle jejich domluvy, vůbec jim do rozhodování, kam půjdou, nezasahuje. Do půl hodiny dojdeme na místo.

Vedoucí: „Teď se tady na chvíli zastavíme a vytvoříme kruh. Chytíme se za ruce a úplně v tichosti budeme vnímat les v noci. Také se připravuje k odpočinku, jako lidé.“

Reflexe:

Vedoucí: „Jaké si měl pocity, když si naslouchal ve tmě lesu?“

Po reflexi se vydáme zpět na základnu, děti necháme, aby si ještě v tichosti povídaly o svých pocitech a zážitcích. Poté se uložíme ke spánku.

3. 3. 2. Druhý den

MAGICKÉ MÍSTO

Cíl:

Ponoření se do ranní přírody, soustředění se pouze na sluch, všechny okolní zvuky.

Doba trvání:

40 minut

Potřeby:

Podložky na psaní, papíry, tužky.

Provedení:

Poslíček: „Dobré ráno. Čeká vás velmi důležitý úkol. Král Ťuklák vstává až kolem desáté hodiny a tak nikdy neslyší ranní zpěv ptáků a další zvuky zvířat. Lidé také většinou nechtějí ráno časně vstávat – a tak se nikdy nedozví, jak vypadá probouzející se příroda. Je na tobě, abys ranní zvuky pro krále zaznamenal.“

Jdeme společně na Magická místa.

Vedoucí: „Na tento papír nakresli všechny zvuky, které uslyšíš. Můžeš připsat, jaké zvíře si myslíš, že zvuk vydalo a komu byl určen. Vždyť zvířata si také navzájem povídají! Mějte uši nastražené!“

Děti sedí na Magických místech, naslouchají a kreslí. Blízko je třešňový sad, zde bude po ránu zpívat mnoho ptáků.

Reflexe:

Výstava map a záznamů proběhne po návratu na základnu. Nejprve ostatní hádají, co mapa může znamenat, poté každý popíše, co slyšel. Všimáme si způsobu zápisu.

FOTOGRAF

Cíl:

Děti se soustředí na krásné detaily přírody, zažijí pocit překvapení a radost z objeveného.

Doba trvání:

15 minut

Potřeby:

Šátky pro polovinu dětí.

Provedení:

Vedoucí: „Ranní přírodu musíme pro krále také zdokumentovat těmi nejkrásnějšími snímky. Nádherné detaily přírody zvěčníme tak, že si je vyfotíme do vlastní mysli. Tam je uschováme navěky.“

Děti se rozdělí do dvojice podle vlastního uvážení. Jeden bude fotoaparát a druhý fotograf. Fotoaparát je vypnutý, proto má zavázané oči. Fotograf musí najít detail či místo, které chce vyfotit. Poté svůj fotoaparát na dané místo zavede a v okamžiku focení mu sundá šátek z očí. Fotoaparát detail vyfotí a znovu oči zavře. Fotografie si uchová ve své mysli. Poté si role vymění.

Reflexe:

Vedoucí: „Bylo těžké pro vás najít zajímavou fotografii? Jaká fotografie na tebe nejvíce zapůsobila?“

ODKUD POCHÁZÍ

Tato aktivita uvozuje poslední tematický celek **Člověk a příroda**.

Teze :

Příroda člověku poskytuje podmínky vhodné pro život, ovlivňuje člověka po celou délku jehožití. Člověk svým existováním a jednáním ovlivňuje přírodu.

Cíl:

V aktivitě si děti uvědomí, co předchází tomu, než se jim dostanou do ruky běžně užívané potraviny a nápoje. Jakou složitou cestou musí projít, než se objeví u nich na stole.

Doba trvání:

50 minut

Potřeby:

Karty s obrázky a textem.

Provedení:

Poslíček: „Král Ťuklák uznává, že jste odvážní a ničeho jste se zatím nezalekli. Má pro vás další úkol, který se bude týkat věcí, které denně používáte.“

Rozdělení do družstev (podle počtu účastníků na tři skupiny).

Vedoucí: „Zavřete oči a předpažte ruku. Podle vůně, kterou vám kápnou na hřbet ruky se rozdělte do čtveřic. Každá čtveřice dostane karty s obrázky, jakým způsobem

přichází do vašich rukou vám všem známá věc. Vaším úkolem bude obrázky seřadit podle časového sledu.“

ČAJ

1. Pěstování- děti si uvědomí, že nejprve musí někdo čajovník vypěstovat a ručně sklídit. Země, které čaj pěstují, hlavně Indie, Čína, Japonsko a Indonésie, leží velmi daleko od naší republiky.
2. Zpracování- Účastníci se dozvědí, jak složitý proces proběhne, než vznikne čaj takový, jaký ho znají oni.
3. Skladování a doprava- Čaj musí být pečlivě uskladněn a dopravními společnostmi dovezen do zemí celého světa.
4. Supermarkety, obchody, čajovny- Zde nakupujeme kvalitní sypaný i méně kvalitní sáčekový čaj.

BANÁNY

1. Pěstování banánovníků - na afrických plantážích.
2. Dělníci - sbírají denně banány a odměnu za práci smlouvají s plantážníkem, mzda se vyplácí ihned po odevzdání banánů.
3. Plantážníci - každý vlastní plantáž s několika dělníky, které popohánějí a kontrolují.
4. Dopravní společnosti - nakupují banány od plantážníků a poté je prodávají do supermarketů.
5. Obchody a supermarkety - zde nakupujeme banány my.

ČOKOLÁDA

1. Pěstování kakaovníku - plantáže ve Střední a jižní Americe, Indonésii a Filipínách. Sklizeň probíhá ručně a kakaové boby se ihned po odběru vyjmou z kakaových plodů.
2. Výroba čokolády - v továrně se provádí sedm úkonů při výrobě čokolády.
3. Dopravní společnosti - z továren musí být čokoláda dovezena do obchodních sítí.
4. Obchody - zde si čokoládu koupíme

Reflexe:

Děti popisují svoji řadu obrázků.

Vedoucí: „Jaké potraviny a výrobky bychom měli nakupovat, abychom byli šetrní k životnímu prostředí? Dozvěděli jste se něco pro vás nového, zajímavého? Zajímali jste se, kde byli potraviny a ostatní spotřební věci vyrobeny?“

MÍSTO, KDE BYCH CHTĚL ŽÍT

Kurz globální výchovy Orbis Kaktus, lehce upraveno

Cíl:

Žáci přemýšlí nad tím, proč nechtějí žít na určitých místech naší planety a proč chtějí žít na místech krásných. Proč vzniká stále více míst, která se jim nelíbí a co proti tomu můžeme dělat. Co kdo upřednostňuje jako nejlepší místo pro život a proč. Každý může udělat něco proto, aby se mu líbilo tam, kde žije.

Doba trvání:

60 minut

Potřeby:

Obrázky krajin, formulář pro každého.

Provedení:

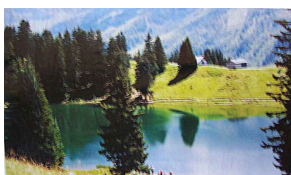
Vedoucí: „Jak se chováme k přírodě ovlivňuje to, jak příroda vypadá. Lidé chtějí žít v krásné, úrodné a pohostinné krajině. Staví zde města, která však krajinu ničí. Prohlédni si obrázky různých typů krajin a oboduj tvrzení, která jsou vedle napsaná. Jednička znamená, že naprosto souhlasíš s tvrzením, pětka, že naprosto nesouhlasíš. Můžeš dávat i dvojky, trojky a čtyřky.“

Každý dostane arch s čísly obrázků a tvrzeními u každého obrázku. **Tato krajina se mi líbí. V této krajině bych chtěl žít. Tuto krajinu bych chtěl navštívit.**

Typy krajin

1. Vesnice ze Zakarpatské Rusy. Kolem dřevěných domků je pastvina s ovce a kozou.

2. Malý domek v horách uprostřed panenské přírody v blízkosti jezírka.

3. Dům z bambusů v tropických oblastech.

4. Skalnaté vršky hor, jen kámen a písek

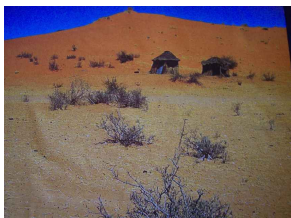
5. Malebná krajina kolem Lipna.

6. Velkoměsto s mrakodrapy a nejmodernější technikou.

7. Městečko s hezkou architekturou, ale bez kousku zeleně.

8. Poušť.

9. Předměstí, chudinská čtvrť, všude špína a odpadky.

10. Přímořská oblast. Domek u moře s krásnou květenou kolem.

Reflexe:

Všichni společně prohlížíme jednotlivé obrázky. U každého typu krajiny sledujeme nějaké hledisko – zda se líbí, nebo bych ji chtěl navštívit nebo v ní dokonce žít

Vedoucí: „Proč by si zde chtěl žít? Co se ti na krajině líbí? Když vstoupíš do této krajiny, jaké v tobě vzbuzuje pocity? V jaké krajině si myslíš, že prožiješ svůj život? Zkuste říct co uděláme proto, aby se nám líbilo tam, kde žijeme.“

Každý vymýšlí konkrétní úkoly, které budou plnit.

MALOVÁNÍ TRIČEK**Cíl:**

Tričko poslouží jako prvek, který má stejný celá skupina. Pocit, že patřím do nějaké skupiny, která má nějaký cíl. Oblečení děti budou nosit i po skončení víkendu, vždy jim ho připomene.

Doba trvání:

1 hodina

Potřeby:

Barvy a fixy na textil, kelímky, štětce, podložky, každý bílé tričko (budou mít z domova).

Provedení:

Děti si každý podle svého nakreslí či namaluje tričko, které bude charakterizovat tento víkend. Na zadní stranu trika se podepíše každý každému, aby navždy věděly, kdo jim pomohl v bádání. Do trika je potřeba vsunout tvrdou podložku, nebo papírový karton, aby barva neprosakovala skrz triko. Upozorníme děti na to, že doma musí poprosit maminku, aby barvu zažehlila (raději to ještě rodičům připomeneme, až si budou vyzvedávat děti).

Reflexe:

Trička rozložíme na sluníčko, aby uschla. Po vzájemném prohlédnutí přijde na řadu focení v tričkách.

DENÍK BADATELE

Cíl:

Shrnutí předchozích aktivit na téma člověk a příroda. Přesah do následujícího života dětí.

Doba trvání:

30 minut

Potřeby:

Papíry s nadpisy Člověk a příroda, pastelky, tužky.

Provedení:

Vedoucí: „Během dnešního dopoledne jsme získali důkazy, které opět musíme zdokumentovat. Napište příklady, kdy člověk potřebuje přírodu. Jak se vzájemně ovlivňují?“ Zjistíme, že člověk přírodu ke svému životu potřebuje. A nyní položíme zásadní otázky, které by měly sloužit k pobídnutí dětí, změnit něco ve svém chování k přírodě a odstranění špatných návyků, které přírodu zbytečně zatěžují.

Vedoucí: „Co tedy uděláme proto, abychom přírodu chránili a co nejméně ji zatěžovali?“

Zkus se zamyslet nad svými návyky! Jaký z nich by se určitě nelíbil králi, a proto by si ho chtěl změnit“

Špatné návyky si zapíše k nadpisu **Už nikdy nebudu:**

PAVUČINA

Cíl:

Děti si uvědomí, že všechno kolem nás je propojené tisíci vazeb. Žádný organismus nežije mimo ostatní.

Doba trvání:

30 minut

Potřeby:

Pavučina, pastelky.

Provedení:

Vedoucí: „Jsme u konce našeho výzkumu. Doplnili byste ještě nějaké vztahy na naši Pavučinu? Kolik čar vede od tvého jména? Ke komu a čemu vedou? Proč si spojil své jméno s tímto?“

PETICE PRO KRÁLE ĚUKLÁKA

Cíl:

Shrnutí všech témat, samostatná formulace důkazů, spolupráce dětí.

Doba trvání:

30 minut

Potřeby:

Petice, tužka.

Provedení

Vedoucí: „Během celého víkendu jsme hledali důkazy, že všechno na světě je propojené, nic není samostatný ostrov. Nyní přišla ta chvíle, kdy je naším hlavním úkolem sepsat listinu, která bude obsahovat všechny naše důkazy a přesvědčí krále, aby zrušil své rozhodnutí.

Odpovězte na tři hlavní otázky a napište vaše důkazy. Můžete použít deníky, které jste si během výzkumu psali.“

Děti si zvolí svého zapisovatele a diktují mu své důkazy a odpovědi na otázky:

Potřebují se lidé navzájem? Potřebují lidé přírodu? Ovlivňují se navzájem živočichové, rostliny?

Petice je stvrzena podpisy badatelů.

Teď musíme zavolat našeho poslíčka, aby petici odnesl králi. Všichni společně ho zavoláme.

Poslíček: „Proč mě voláte? Myslel jsem, že už jste to vzdali, když jste se tak dlouho neozvali.“

Vedoucí: „Ale kdepak! Naopak jsme pilně pracovali a shromažďovali důkazy. Potřebujeme od tebe, abys je donesl králi.“

Poslíček: „Tak to je skvělé! Teď poběžím ke králi a předložím mu Petici od vás. Vy si zatím sbalte věci a připravte se na cestu domů.“

SLAVNOSTNÍ UKONČENÍ

Cíl:

Uzavřít program, jehož hlavním tématem byl environmentální princip vzájemné provázanosti, odměna dětem, motivace pro změnu environmentálních návyků.

Doba trvání:

3 hodiny

Potřeby:

Petice, postava krále (plášť, koruna), melouny.

Provedení:

Děti se oblečou do vytvořených triček a vyrazí se vykoupat na krásné místo jménem Vústra. V polovině cesty se objeví Poslíček s peticí v ruce.

Poslíček: Díky vám! Král vaši petici přijal a po přečtení zrušil své rozhodnutí!“

Vpravo na skalce se objeví silueta krále. Král pokyne a praví: „Přesvědčili jste mě, už vím, že všechno na světě je propletené sítí vztahů a navzájem na sobě závislé. Nakonec jsem tomu rád a vy se snažte držet svých plánů a předsevzetí. Nebude to trvat dlouho a dám o sobě zase vědět!“¹ poté se král otočí a zmizí v lese.

Poslíček: „Jako odměnu za vaši práci se rozhodl vám ukázat, i když za normálních okolností chce být před lidmi raději utajen. Líbí se mu vaše rozhodnutí, jak budete pomáhat zdejší přírodě a odnaučíte se špatné návyky, které jeho království ničí. Slíbíte mu, že se pokusíte změnit své chování?“

Děti: „Slibujeme.“

Poslíček: „Jako dík za vaši práci vám zde nechal král dvě sladká vajíčka, které si můžete sníst.“ Děti po krátkém hledání naleznou dva melouny. Nejprve se vykoupu v kouzelném rybníku a poté si společně pochutnají na melounech.

¹ pokud nám není k dispozici postavu krále, může vzkaz vyřídit Poslíček

3. 4. Metody vyhodnocování úspěšnosti projektu

PAVUČINA

Pavučina vztahů je barevná čtvereček A2, kde jsou nalepené obrázky – slunce, palmy, stromy, levhart, šimpanz, doktor, africké děti, hnědouhelný důl, plantáže, moře, melouny, auto, továrna, různé rostliny a zvířata. Děti do Pavučiny zapíší své jméno, stanou se její součástí. Během víkendu doplňují jednotlivé vztahy mezi subjekty pavučiny (tedy i sebou).

Při této aktivitě zjistím, jaké znalosti a zkušenosti mají děti na začátku projektu. Také je důležité přihlídnout k individualitě jedince, jejich věku. Po ukončení každého tématu se vrátíme k Pavučině a děti samy dokreslují další vlákna pavučiny, tedy vztahy vzájemné provázanosti, které si při daných aktivitách uvědomily. Já vše zaznamenávám a hodnotím, zda se splnily cíle jednotlivých aktivit. Na závěr víkendu by měly být všechny obrázky na Pavučině propojené.

DENÍK BADATELE

Každý si vytvoří portfolio, které bude sloužit jako reflexe na jednotlivá témata. Děti si do portfolioů vkládají i formuláře z aktivit (Globingo, Karel se ztratil, Místo, kde bych chtěl žít...). Deníky si okopíruji, abych měla podklady na vyhodnocení splnění cílů jednotlivých aktivit a celého projektu. Splnění cílů najdete v části Průběh projektu, kde tvoří závěrečnou část popisu každé aktivity.

Během školního roku si děti budou do desek přidávat listy týkající se dalších ekologických principů jako je tok energie, koloběhy, změna. Jednotlivé listy portfolioa na závěr sešijí a vytvořit tak vlastní knihu Environmentálních principů.

Úvodní desky **Já** – můj portrét, věk, zájmy

Nemohu bádat bez ostatních – všichni ze skupiny provedou na desky svých spolužadatelů otisk prstu. Děti získají pocit, že jsou nepostradatelné pro skupinu, posílí se vědomí sounáležitosti se skupinou a stmelení skupiny.

Já a lidé

Hlavní cíl je shrnutí prvního tématu a „volné psaní (či kreslení)“. Děti na takto pojmenované stránce odpovídají na otázku *S kterými lidmi jste se dnes navzájem ovlivňovaly?* Děti píšou či kreslí s kým spolupracovaly, komu dnes pomohly,...Na

druhou stránku píší, koho ke svému životu nutně potřebuji a nemohly by bez něho žít.

Kdo zde žije pospolu? (ekologická provázanost)

Každý tvoří na svém Magickém místě. Uvědomí si, že na malém území spolu žije mnoho organismů, které jsou navzájem v různých vztazích.

Já a příroda

Shrnutí aktivit souvisejících s tímto tématem. Děti si uvědomí dopad lidské činnosti na přírodu, mělo by dojít ke změně myšlení ve smyslu skromnosti a vědomého šetření přírody. Napíší si konkrétní úkoly, které budou plnit, aby pomohly přírodě v místě, kde žijí.

4. PRŮBĚH A VYHODNOCENÍ PROJEKTU

4. 1. Účastníci projektu a jejich krátká charakteristika.¹

Tomáš 7 let - největší kamarád Patrika, chlapci jsou neustále spolu, jsou spíše tišší, nevydrží dlouho u nějaké činnosti

Patrik 7 let - hravý, kamarádský, všude všechno zapomíná, vždy rád své vrstevníky pobaví

Pavel 7 let - živý, temperamentní kluk, který chvilku neposedí, dokáže ostatní strhnout k nadšení, u dětí je velmi oblíbený

Angelina 9 let - dívka, která se do Čech v ranném dětství přistěhovala s rodinou z Ukrajiny, velmi živá, šikovná, ráda se předvádí

Jakub 10 let - starší bratr Pavla, trpí cukrovkou, lítostivý, nemá rád soutěžení a případnou prohru

Lenka 10 let - chytrá, tvořivá dívka, vzorná žákyně, která se na svůj věk chová až příliš dospěle

Julie 10 let - aktivní veselá dívka, kamarádka Lenky

Eva 10 let – chytrá, ne příliš sportovní, dobrá kamarádka Pavla

Veronika 10 let - spontánní tvořivá dívka, která miluje zvířata a přírodu

Petra 10 let – živá temperamentní dívka, která si dělá vše podle sebe, je těžké ji zaujmout

Anežka 10 let – milá, kamarádská dívka, která bohužel v sobotu odpoledne kvůli bolesti hlavy odjela.

¹ jména účastníků jsou změněna

4. 2. Jak to všechno proběhlo

V této kapitole popisuji, jak byla každá z aktivit realizována. Každou aktivitu pro přehlednost člením na průběh, dosažení cílů, reflexi dětí, popřípadě poznámky vedoucího. Pro připomenutí se budu odkazovat na oddíl Podrobný popis aktivit. Pro lepší představu jsou přímo do textu vloženy fotografie.

4. 2. 1. První den

8. 00 SETKÁNÍ PŘED ŠKOLOU

Ráno všichni plni očekávání přijeli už před osmou hodinou, pouze dvě děti přijely v osm a jedno v osm a tři minuty. Byli jsme tedy kompletní! Prozvonila jsem Poslíčka, že už může přijít.

8. 10 VOLÁNÍ O POMOC

Poslíček jako háček (hooker) děti vtáhl do příběhu a navodil tajemnou atmosféru.

Průběh aktivity:¹

Chvilku po příchodu všech dětí příběhl Poslíček celý udýchaný do družiny. Se smutkem v očích žádal o pomoc, přečte dopis od zvířátek. Přesvědčit krále Ťukláka, je pro děti výzva.

Poslíček se pro jistotu účastníků zeptal: „Chcete, pomoci mně i nebohým zvířátkům?“

Všichni zakřičeli: „ANO“. Poslíček: „V tom případě musíte najít co nejvíce důkazů vzájemné závislosti a vztahů mezi lidmi, lidmi a přírodou, ale také zvířaty a rostlinami navzájem.“

Dosažení cílů:

Motivace a vtažení dětí do příběhu se stoprocentně zdařila. Víme, že u dětí není tolik těžké vzbudit zájem k nějaké činnosti, musíme však dbát na to, aby prostředek nebyl zaměněn za cíle. Tedy, aby děti nevnímaly pouze příběh, ale hlavně aktivity a jejich výsledky.

¹ viz. diplomová práce s.43

8. 20 GLOBINGO

Průběh aktivity:¹

Na mé evokační otázky „V jaké zemi žijeme? V jakém světadílu?“ děti odpověděly správně. „Pokusíme se zjistit, zda máme vztahy i v jiných zemích než pouze v Čechách.“ Dohromady přečetly tezi - *Celý svět je propojený systém. Tak jako mě ovlivňují lidé a jejich kultura jiných národností, tak i já ovlivňuji je.* Zeptala jsem se dětí, zda nápisu rozumí. Pavel řekl, že to moc nechápe, Anežka, že nás ovlivňuje Amerika.

Poté jsem rozdala formuláře na Globingo a vysvětlila pravidla. Vyplňování formuláře děti bavilo, navzájem se o sobě dozvěděly nové věci, i když se kamarádi a potkávají denně ve škole.

Nejrychleji měla formulář vyplněný Anežka, zakřičela tedy Globingo! Přistoupili jsme k mapě. Četli jsme otázku po otázce a děti ukazovaly země, které měly napsané ve svých formulářích. Poslíček dětem pomáhal ve vyhledávání států na mapě, jelikož většina z nich nevěděla, kde státy leží. Na závěr si děti znovu přečetly tezi.

Reflexe dětí:

Vedoucí: „Co jsme děti nyní zjistily?“

Julie - *Okruh lidí, kteří nás ovlivňují je skoro po celé zeměkouli.*²

Jakub - *Oni ovlivňují nás a my zase je.*

Eva - *Král nemá pravdu, lidé nejsou samostatné bytosti, máme první důkaz!*

¹ viz. diplomová práce s. 44

² reflexe dětí jsou znázorněna kurzívou

Dosažení cílů:

Děti se nebály navzájem komunikovat, bavilo je zjišťovat různé informace. Z reflexe vyplývá, že děti pochopily, že lidé jsou na sobě navzájem závislí.

Příklady z formulářů:¹

1. Příbuzné v cizích zemích mají děti v Kanadě (Veronika), na Ukrajině (Angelina), v USA (Jakub a Pavel).
2. Všechny děti navštívily cizí zemi na území Evropy.
3. Většina dětí se učí cizí řeč, Angelina mluví doma ukrajinsky.

Otázky týkající se cizozemského jídla, dokumentárního pořadu o cizí zemi, sportovce z cizí země, cizí hudební skupiny...děti správně pochopily a bez problémů si navzájem odpovídaly.

Poznámky:

Anička nejprve začala vyplňovat odpovědi jako o sobě. Je nutné více zdůraznit, že na otázky se ptáme svých kamarádů! Bála jsem se, že Globingo bude pro děti na I. stupni složité a někteří systém nepochopí. Projevil se zde věkový rozdíl jednotlivých účastníků. Tomáš, Patrik a Pavel psali pomaleji a stihli zhruba polovinu otázek.

9. 00 PAVUČINA

Průběh aktivity:²

Děti si vybraly oblíbenou barvu a napsaly své jméno nebo přezdívku do pavučiny. Jednotlivá vlákýnka spojovaly převážně od svého jména. Poté jsme společně přilepili Pavučinu na zeď do výšky očí.

Reflexe dětí:

Anežka se propojila s koňmi (*ráda na nich jezdím*), psem (*má ho doma*), sluncem (*bez světla bychom nemohli žít*).

Eva naznačila vazby s lesem (*stromy nám dávají kyslík*), sluncem (*ve tmě bychom zemřeli a umrzli*), vodou (*lidé musí pít*), psem (*starám se o něj*), elektrárnou (*večer doma svítíme*), doktorem (*když mě něco bolí, jdu za ním*).

Pavel nakreslil vlákna od svého jména k levhartovi (*líbí se mi*), lesu (*dává nám kyslík*), palmám (*dá se na ně lézt, mám rád kokos*), labutím (*jsou hezké*), pejskům (*rád se s nimi mazlím*), čápovi (*žere žáby, které nemám rád*), opici a vodě

¹ vyplněný a prázdný formulář naleznete v příloze

² viz. diplomová práce s. 45

Dosažení cílů:

Všichni se spojili s tím, co sami osobně znají. Nenapadlo je propojovat zvířata ani lidi navzájem. Cílem je, aby na konci víkendu byly propojené všechny věci mezi sebou. Úvodní evokace splnila cíl, protože jsme se dozvěděli, co děti znají a kam jejich „obzory“ chceme posunout.

9. 20 PŘENOS VZÁCNÉHO VEJCE**Průběh aktivity:¹**

Začátek byl bezproblémový, pak přišel náročný úsek stoupání. V kopci dětem vajíčko třikrát spadlo na zem. Situace se stala lehce krizovou, děti se bály, aby vzácný pták uvnitř nezahynul. Vždy po nezdaru se vrátily o dvacet kroků zpět. Výrazný organizátor se neobjevil, všichni si navzájem radili a pomáhali si. Nakonec krizové místo překonali a dostali se až k lesu, do prostoru, kde si budou hledat svá Magická místa. Poslíček vajíčko opatrně vyjmul z kroužku a odnesl ho před napjatými zraky dětí do svahu, kde bylo pro něj připravené hnízdečko.

Reflexe dětí:

Prstem většina dětí ukázala, že úkol byl pro ně středně těžký.

Julie - *Myslím si, že přijdou ještě těžší.*

Lenka – *Hodně nám pomohlo, že jsme se povzbuzovali a řekli si, že to dokážeme.*

Vedoucí: „Který úsek se ti zdál nejtěžší?“

¹ viz. diplomová práce s. 46

Pavel - *Když nám vajíčko padalo, bál jsem se, aby ptáček uvnitř nezemřel.*

Vedoucí: „Jak jste se cítili v týmu?“

Jakub - *Každý byl potřeba, hezky jsme spolupracovali.*

Dosažení cílů:

Děti navzájem komunikovaly a spolupracovaly. V těžkých situacích se povzbuzovaly a nehádaly se. I když složení skupiny je náhodné, děti se znají ze školy. Skupinové cíle tato aktivita splnila.

Poznámky:

Hra „býčí kruh“ je vhodná pro všechny věkové kategorie. S takto malými dětmi jsem ji hrála poprvé a příjemně mě překvapilo, jak si s úkolem poradily a v těžké situaci to nevzdaly.

10. 35 MAGICKÉ MÍSTO

Průběh aktivity:¹

Děti si našly svoje místo, kde jim je hezky a na první pohled je zaujalo. Zde zkoumaly, kteří živočichové a které rostliny zde žijí pospolu. Po půl hodině jsme obcházeli Magická místa a badatelé představovali, co objevili. Také si navzájem předčítali své zápisky.

¹ viz. diplomová práce s. 47

Příklady ze zápisů:¹

Beruška²: *Spolu žijí třeba mravenci. Žijí ve velkém mraveništi. Pomáhají si, jsou kamarádi, a proto taky hodně unesou. Já zkoumám krásnou zelenou trávu a především voňavou. Kdyby každé stéblo samo rostlo, nebylo by to tak krásné, jako když rostou všechna stébla dohromady. Kdyby žila zvířata sama, nebyli by se narodili malí tvorečci.*

Své zápisky ilustrovala obrázkem mravenců a trávy.

Anežka : *Žijí zde pospolu mravenci, pavoučci, třešně, buk, bukové listí, javor a komáři. Za oplocením žijí ovečky nebo koně. Mravenci žijí spolu, protože si pomáhají ve stavění mraveniště. Srnec a srnka žijí spolu. Srnec oplodní samičku a samička za pár měsíců porodí malé koloušky. Až mládátka vyrostou, tak zase sameček oplodní samičku a vzniká nový život a tak to bývá u všech zvířátek. Když se nějaký druh zvířátek přemnoží, zastřelí několik z nich myslivci.*

Julie : *Mravenci spolu žijí v mraveništi. Unesou více než váží. Velice si pomáhají ve stavění mraveniště. Mají ho velice šikovně udělaný. Mravenci mají také svoji královnu. Vidím včelku. Ty společně žijí v úlu. Sbírají spoustu medu a mají se velice rádi. Ptáček také žijí spolu. Mají krásně udělaný hnízdo a mají malá ptáčátka. Kdyby zvířátka nebyla pohromadě, les by uhynul.*

Reflexe dětí:

To bylo důkazů! Děti nadšeně bádaly. Vojta navrhl, že si na svá Magická místa musíme příště donést lupy, abychom viděli i ta nejmenší zvířátka.

Vedoucí: „Co myslíte děti, že tímto našim výzkumem můžeme králi dokázat?“

Beruška – *Že zvířátka musí žít spolu a taky společně s rostlinkami.*

Pavel – *Sama by zvířátka uhynula.*

Patrik- *Platí to, co jsme si na začátku četli.*

Splnění cílů:

Úvodní teze byla pro děti srozumitelná. Zkoumání **Kdo zde žije pospolu** jim umožnilo pochopit vztahy zvířat v lese, šlo spíše o uvědomění si této skutečnosti.

Po obědě byl polední klid do jedné hodiny. Děti si četly, nebo hrály karty. V jednu hodinu jsme se sešli na verandě.

¹ List **Kdo zde žije pospolu** naleznete v příloze

² přezdívka Lenky

13. 00 DENÍK BADATELE

Průběh aktivity:¹

Každý si vybral barvu desek, která se mu líbí. Na vybranou měly z růžové, oranžové, modré, žluté a zelené barvy. Dívky vykreslovaly svůj portrét opravdu důkladně. Nezapomněly ani na detaily v podobě náušnic, pih nebo klobouku. Jakub a Tomáš nakreslili pod portrét vlajku České republiky. Když dokreslili a dopsali, namíchal si každý svůj barevný odstín a tvořil obtisky palce na desky svých kamarádů. Jsme přece badatelský tým! Do desek si budeme postupně vkládat listy z jednotlivých aktivit, nebo reflexí na ně.²

Splnění cílů:

Podpořili jsme pocit sounáležitosti a důležitosti jednotlivce pro skupinu. Během úklidu barev se mně Angelina zeptala: „Kam zmizel Poslíček?“ Přidaly se k ní ostatní děti. Rozhodli jsme se ho jít hledat. Šli jsme tam, kam nás vedl dopoledne se vzácným vajíčkem, třeba ho někde potkáme!

Poznámky:

Opravdu mě překvapily! Myslela jsem, že je budu muset upozornit sama, protože Poslíček šel dát do lesa ceduli s nápisem *Všechny živé bytosti spolu sdílí základní stavební materiál svých těl* a my za ním měli přijít. Musela jsem dokonce popoběhnout, abych dětem ještě rychle vzala batoh s pitím a protokoly na aktivitu Karel se ztratil.

¹ viz. diplomová práce s. 48

² ukázkou přední strany desek naleznete v příloze

13. 30 POJMOVÉ CESTY

OD KOLÉBKY DO HROBU

Průběh aktivity:¹

Na stromu u cesty uviděly děti ceduli s nápisem *Všechny živé bytosti spolu sdílí základní stavební materiál svých těl.*

Několikrát ji nahlas četly, ale smysl nepochopily. Najednou se tam objevil Poslíček. Přečetl ještě jednou ceduli a se zármutkem dětem pověděl: „Máme před sebou smutný úkol. Před tím, než se narodí noví tvorové, musí ti staří umřít. V minulém roce jsme tady měli spoustu úmrtí. Následujte mě a já vás zavedu na to smutné místo.“

Děti přišly ke hřbitůvku.

Každý si našel nějaký mrtvý organismus. List, mravence, komára, klacek, čepičku od žaludu, kousek kůry, pírko od ptáčka... Děti projevily velikou fantasií, vymyslely nejpodivuhodnější jména a dlouhé příběhy, jaký prožil život a jak skončil ten jejich mrtvý organismus. Hodně propojovaly člověka a přírodu. Člověk zašlápl mravence, utrl větvičku, otřel se o kmen stromu a ulomil kůru... Julie měla komára Karin, kterou zabila na svém rameni během pohřbívání. Pohřbili jsme také Karin a vzdali tichou vzpomínku všem zesnulým komárům. Pavel se zeptal, kolik jich za den zemře. Přepočítali jsme počet mrtvých komárů na naší skupinu. Kdyby každý z naší skupiny zabil denně pět komárů, tak jich za tento víkend pouze naší vinou zemře 130. Od této chvíle děti každému komárovi říkaly Karin.

Při hledání nových organismů se většinou děti snažily najít ty, které mrtvé pohřbily. A povedlo se, vypustily nového komára Karin, mladého mravence Pepína, zasadily nový bouček a doubek. Našly spoustu broučků, larev, semínek...

Reflexe dětí:

Vedoucí: „Pochopili jste už ceduli, kterou jste si četli na začátku?“

Petra - *Už chápu. Nová zvířátka a rostlinky se rodí z těch starých. Potřebují je tedy!*

Julie - *Nic se neztratí, ale pouze vznikne něco nového!*

Vedoucí: „Ví někdo, jak řekneme cizím slovem obnovení?“

Chvilí ticho. Vedoucí: „Používáme to slovo hlavně v souvislosti s odpady. Použitou PETláhev nevyhodíme do popelnice, ale do speciálních žlutých kontejnerů. Co se s ní stane?“

¹ viz. diplomová práce s. 49

Beruška – *Už vím, recyklace. PETlahev se recykluje, vznikne tedy nová.*

„Správně, a tak je to i v přírodě.“

Splnění cílů:

Účastníci pochopili, že všechny živé bytosti jsou tady díky těm před nimi. V přírodě nikdy nic nezmizí, vše se obnovuje. Vyhubení jednoho tvora ovlivní i tvory jiné.

14. 35 KAREL SE ZTRATIL

Průběh aktivity:¹

Po motivaci se děti rozdělily do vyšetřovacích týmů. Mlčky se hledaly podle barev na čele. U modré barvy ukazovaly na nebe, u zelené na listy, u červené na srdce, na odřené koleno, na jazyk. Poté dostaly do týmu vyšetřovací protokol.² Zpočátku chodily, hledaly výpovědi a u každého svědka myslely na jiné zvíře. U půdy (rozrývá ji) si byly naprosto jisti, že Karel je divočák. Postupně přicházely na své omyly, divočák přece neleze po kmeni, není potravou sokola... Zjistily, že výpovědi svědků pasují na více živočichů (veverka, datla, další jiné ptáky). Každý tým představil ostatním výsledky svého pátrání. Skupina Berušky, Petry, Patrika a Evy chtěla předvolat sojku. Chtěli se jí zeptat, zda Karel umí létat a podle toho by usoudili, jestli je Karel veverka nebo datel. Také si přáli prohlédnout Karlovy stopy. Tým Anežky, Jakuba a Tomáše si byl jist, že Karel je veverka. Chtěli ještě předvolat

¹ viz. diplomová práce s. 50

² ukázkou vyplněného i prázdného formuláře naleznete v příloze

malý strom, jestli kolem něho veverka běhává a hledá oříšky. Poslední tým- Julie, Angelina, Pavel a Veronika dospěli přes divočáka, hraboše až k datlovi. Potřebovali by ovšem ještě vyslechnout pařez a skálu.

Reflexe dětí:

Vedoucí: „Jak se ti pracovalo v týmu?“

Veronika - *Výborně, každý měl svoji funkci. Někdo zapisoval, další hledal svědky a další je vyslýchal. Doplňovali jsme se.*

Angelina – *Mně se pracovalo dobře. Když jsme něco nevěděli, sešli jsme se na našem místě a měli jsme celá skupina poradu.*

Vedoucí: „Myslíte, že hledáním Karla jsme našli nějaký důkaz pro našeho krále?“

Beruška - *Bez ostatních zvířat a rostlin bychom nemohli Karla hledat.*

Vedoucí: „Ano, každý živý tvor je připoutaný k jiným živým tvorům sítí různých vztahů. Věděli byste, jaké ty vztahy mohou být?“

Jakub – *Karel se zná s ostatními zvířaty, buď se mají rádi nebo ne.*

Splnění cílů:

Žáci si uvědomili provázanost v přírodě.

Vrátili jsme se do školy, kde jsme posvačili.

15. 45 SLEPÁ CESTA DŮVĚRY

Průběh aktivity:¹

Poslíček děti namotivoval a dále došlo k losování dvojic. Dvě osoby, které byly na sebe od této chvíle závislé. Jeden z dvojice měl zavázané oči a nechal se vést svým druhem. Poslíček děti zavedl do lesa. Vodiči popisovali cestu slepcům a upozorňovali je na kritická místa. Terén v lese byl náročný, oba z dvojice se museli soustředit.

Reflexe dětí:

Vedoucí: „Jak ses cítil jako slepý člověk?“

Angelina – *Cítila jsem se výborně, nebyl žádný problém, Beruška mě dobře vedla.*

Beruška – *Zakopla jsem o pařez, Angelina mě málo upozorňovala. Slepá bych být nikdy nechtěla.*

¹ viz. diplomová práce s. 52

Vedoucí: „Vadilo vám, že nic nevidíte?“

Pavel - *Neviděli bychom krásný svět kolem sebe. Kytíčky, zvířátka. Taky bychom neviděli svoje kamarády, když s nimi mluvíme.*

Splnění cílů:

Děti překonaly všechny překážky v terénu i v komunikaci.

16. 05 DAR PRO KRÁLE

Průběh aktivity:¹

Děti nejprve začaly tvořit ve dvojicích, v jakých šly poslepu. Poté si spontánně pomáhaly nebo tvořily samy. Většina z nich chodí na škole do kroužku ručních prací, což bylo dobře znát. Hýřily nápady, tvořivostí i šikovností. Jediná Petra stále nevěděla, co má vytvořit, tak králi našla samorost. Většinou pak děti tvořily ještě další dárky, nebo pruty na ryby, které si chtěly vzít k Vústře, až se půjdou koupat.

Příklady tvorby:

Angelina - luk a šíp (*aby si mohl král chytat zvěř*)

Pavel - královský náhrdelník (*král se určitě rád vyzdobí*)

Julie - prut na ryby (*aby si mohl u Vústry [místní rybník v lese] něco nachytat*)

Beruška - jablko a žezlo (*to musí mít každý král*)

Verča - král a královna z šišek a borůvek (*snad se jim podobizna bude líbit*)

Tomáš s Patrikem - královský meč (*na královské turnaje*)

Evička - kyvadlové hodiny (*aby poznal náš čas*)

¹ viz. diplomová práce s. 52

Reflexe dětí:

Vedoucí: „Jak se ti tvořilo uprostřed přírody pouze s přírodními materiály?“

Verča - *Našla jsem tu moc krásných věcí, ze kterých bych mohla vytvářet nádherné výtvary dál a dál. Taky je to hezky barevné.*

Splnění cílů:

Estetický cíl a cíl zaměřený na vnímání přírody jako zdroje krásných věcí, byly splněny.

17. 05 MAGICKÉ MÍSTO

Průběh aktivity:¹

Dvě stě metrů před Magickými místy jsme vytvořili zástup a každý dostal zrcátko. Přiložil si ho pod nos tak, aby viděl do korun stromů. Pravou ruku děti předpažily a uchopily se za rameno kamaráda před sebou. Šli jsme pomaličku dolů, děti pozorovaly svět zrcátkem, za chvíli jsme došli na území Magických míst. Pozorovatelé zaujali pozici na svém Místě a soustředili se na svět v korunách stromů, který objevovali pomocí zrcátek. Po deseti minutách jsme děti svolali a zadali úkol s vůněmi. Po dalších deseti minutách jsme se sešli a došlo k zhodnocení.

Reflexe dětí:

Vedoucí: „Změnil se váš pohled na Magické místo pomocí zrcátka?“

Jakub – *Nikdy jsem se do korun stromů tak dlouho nedíval, bolelo mě za krkem a teď ne.*

Julie - *Viděla jsem ptáčky a veverku, jak se prohání ve větvích.*

Evička - *Je tam život, o kterém člověk neví.*

Vedoucí: „Jaké barvy vám připomněly vůně lesa?“

Jakub – *Mně to tam voní jako kafe.*

Verča - *Mraveniště voní kysele. Strom mi připomíná vůni ohně, tedy oranžová.*

Beruška a Julie – *růžová a žlutá*

Pavel – *zelená*

Vedoucí: „Jaké to bylo, když ses soustředil jen na svůj čich?“

Petra - *Poznala jsem své místo úplně jinak. Všechno má svoji vůni. Příroda voní krásně. Všechny vůně se tady míchají dohromady.*

¹ viz. diplomová práce s. 53

Splnění cílů:

Děti se ponořily do přírody a vyzkoušely si, jakými způsoby lze přírodu vnímat.

Cestou zpět vzal každý v lese jednu větev na oheň. Na zahradě společně postavili oheň. Tomáš, který se dosud příliš neprojevoval, si vzal na starost zpracování větví. Dívky nalámaly chrástí, chlapci silnější klacky. Nemohli se dohodnout, kdo oheň zapálí, chtěli všichni. Oheň jsme nechali připravený na večer.

19. 00 DENÍK BADATELE

Průběh aktivity:¹

Další stránka deníku se jmenuje **Já a lidé**. Děti měly za úkol vypsát činnosti, při kterých potřebovaly pomoc někoho dalšího. Na druhou stranu listu zapsaly všechny lidi, kteří jsou důležití pro jejich život.²

Příklady ze zápisů:

Verča - Evička mi pomáhala se sbíráním a lámáním klacků, maminka mě sem ráno odvezla a pomohla mi s batohem. Poslíček nám dával úkoly, ukazoval cestu a pomáhal s ohněm. S Julií, Angelinou a Pavlíkem jsem hledala Karla, se všemi jsem

¹ viz. diplomová práce s. 53

² list **Já a lidé** naleznete v příloze

nesla vzácné vajíčko a hrála Globingo a kopala hrobečky. Šárka nám všem pomáhá a hraje s námi, paní Chrumková nám vaří.

Na druhou stranu listu psaly všechny děti rodiče, sourozence, příbuzné a kamarády.

Reflexe dětí:

Vedoucí: „Zvládli byste všechno sami, bez pomoci druhých?“

Patrik - *Nezvládli, potřebovali jsme všechny, co jsou tady. Každý den kolem sebe potřebujeme lidi. Ve škole bychom se nemohli učit bez paní učitelky.*

19. 35 PAVUČINA

Průběh aktivity:¹

Přesunuli jsme se k naší Pavučině.

Reflexe dětí:

Vedoucí: „Přidal by někdo další vazby?“

Julie – *Musíme propojit zvířata navzájem. A taky zvířata se sluncem, vodou a lesem, protože to potřebují také ke svému životu.*

Beruška – *Taky se musíme propojit navzájem, spolupracovali jsme přeci společně.*

Splnění cílů:

Děti se navzájem na pavučině propojily. Také propojily vzájemně všechny živé organismy. Pochopily tedy obě témata dnešního dne provázanost lidí a ekologickou provázanost.

V osm hodin jsme šli k ohni. Kdo ho tedy zapálí? Nejprve se pokusil Matěj, ale nezdařilo se. Nakonec poprosil Poslíčka, jestli by jim oheň zapálil. Poslíček tak učinil. Pak už jsme mohli opékat buřty a hodovat. Děti si vzájemně vypůjčily pruty, nebo opékaly dohromady.

20. 30 DÉŠŤ

Průběh aktivity²

Po naplnění našich bříšek jsme vytvořili kolem ohně kruh. Pobídla jsem děti, aby si sesedly co nejtěsněji a bedlivě naslouchaly. Při aktivitě měly mít zavřené oči a dělat vždy to, co soused. Při prvním pokusu, jakmile jsem začala luskat, začali

¹ viz. diplomová práce s. 55

² viz. diplomová práce s. 55

všichni a už nešustili rukama. Podruhé už všichni pochopili a děšť se nám opravdu povedl. Nakonec se přeměnil v bouřku, protože všichni zuřivě dupali.

Reflexe dětí:

Vedoucí: „Vydrželi jste mít zavřené oči?“

V prvním kole se přihlásila asi polovina dětí, že vydržely. V druhém kole už vydržely všichni kromě Angeliny, která ke konci otevřela, protože prý tu bouřku chtěla vidět.

Splnění cílů:

Jelikož se jedná o prožitkovou aktivitu, těžko se určuje, zda byly cíle splněny.

Poznámky:

Je lepší, když si děti zaváží oči šátkem. Méně je to svádí k dívání a lépe se soustředí na sluch.

21.00 ZPÍVÁNÍ

Děti si říkaly písničky na přání. Měli jsme dvě kytary, tak byl náš koncert slyšet široko daleko. Atmosféra byla bezprostřední a všichni bez ostychu zpívali. Přilákali jsme dokonce několik místních obyvatel, kteří si nás přišli poslechnout.

21. 30 LES V NOCI

Průběh aktivity:¹

Za úplné tmy jsme se vydali do lesa. Děti se držely za ruce, zvláště ti nejmladší se bály. Místo nehledaly dlouho, šly směrem ke kameni, kde odpoledne obětovaly králi vytvořené dary. Chtěly se přesvědčit, zda si král dary vzal. Když jsme došli ke kameni, zjistili jsme, že je prázdný. Vytvořili jsme kruh a v tichosti vnímáme noční les. Po zhruba deseti minutách jsme les opustili. Zastavili jsme se na louce, kde mi děti vyprávěly, jak se v lese cítily.

Reflexe dětí:

Jakub - *Vůbec jsem se nebál, poslouchal jsem houkání sovy.*

Angelina - *Šumění větví se mi zdálo strašidelné, sama bych v noci do lesa nešla.*

Tomáš - *Líbilo se mi to, nikdy jsem za tmy v lese nebyl.*

Petra - *Všechna zvířátka už spala, ve dne je les veselejší.*

¹ viz. diplomová práce s. 56

Splnění cílů:

Vnímat přírodu v noci je jak pro dospělé, tak pro děti zážitek, který si budou pamatovat celý život.

V půl jedenácté jsme se uložili ke spánku. Spali jsme ve školní družině na karimatkách, ve spacích pytlech.

4. 2. 2. Druhý den**7. 00 MAGICKÉ MÍSTO****Průběh aktivity:¹**

Děti jsme vzbudili chvíli před sedmou, vzali jsme podložky a tužky a vyrazili do ranní přírody! Zastavili jsme se již v třešňovém sadě, kde jsme se zaposlouchali do nádherného ptačího zpěvu. Děti si vzaly papíry a kreslily mapy zvuků. Po čtvrt hodině jsme přešli k Magickým místům, kde děti opět zaznamenávaly všechny zvuky.

Reflexe dětí:

Proběhla přehlídkou zvukových map. Pavel začal spontánně předvádět zvuky podle zápisu na mapě. Děti se k němu přidaly. Autor mapy komentoval, jestli to zní tak, jak to slyšel on. Reagovaly velice bezprostředně, nikdo se nestyděl projevit. Z toho bylo poznat, že k sobě navzájem mají důvěru.

Splnění cílů:

Nikomu nevadilo ranní vstávání a plně se ponořili do zvuků kolem.

7.30 FOTOGRAF**Průběh aktivity:²**

Před odchodem na snídani jsme si ještě zahráli aktivitu Fotograf. Děti jsem motivovala tak, že jsem si zapomněla fotoaparát a je velká škoda tak krásné ráno nezdokumentovat.

Děti vybíraly různé snímky, jak detaily rostlin a živočichů, tak třeba koruny stromů. Matěj zůstal v družině, kvůli přesné hodině, kdy musí snídat. Jelikož Angelina zůstala lichá, vybrala si za svého partnera Poslíčka.

¹ viz. diplomová práce s. 57

² viz. diplomová práce s. 58

Reflexe dětí:

Pavel - *Fotil jsem třešně.*

Angelina - *Poslíček pro mě vybral nádherný květ.*

Beruška - *Tu fotku si budu pamatovat napořád.*

Splnění cílů:

Děti se zaměřily na detaily v přírodě.

Snídali jsme v osm. Měli jsme hostinu z výborných koláčů od maminek.

8. 30 ODKUD POCHÁZÍ

Průběh aktivity:¹

Děti jsme rozdělili podle vůní do čtveřic. První skupina zkoumala, odkud pochází čaj. Čaj tady pijeme během celého dne, nikdo z nás si neumí představit život bez čaje.

Druhá skupina se vydala po stopách čokolády. Pochoutky, kterou si každý čas od času dopřeje. A poslední skupina měla za úkol zjistit, jakou cestu musí urazit banány, než se do nich s chutí zakousneme. Výsledky bádání prezentovali pro ostatní skupiny. Všichni jsme poslouchali skupinu, která nám představila, co zjistila.

Reflexe dětí:

Děti překvapilo, že dovážíme z tak dalekých zemí.

Vedoucí: „Stogramový balíček zeleného čaje stojí kolem čtyřiceti korun. Zdá se vám to levné nebo drahé, když uvážíme, jak dalekou cestu sem musel čaj urazit?“

Evička – *Je to levné. Vždyť musí dostat za práci zapláceno sběrači, ti, co čaj vyrábí, ti, co ho převezou a ještě prodavačky v obchodech. Je to hodně levné.*

Julie - *Banány taky. Vždyť ti dělníci na polích jsou chudí! Taky ta auta poškozují životní prostředí, když je sem vozí.*

Vedoucí: „Co tedy budeme jíst za ovoce, abychom přírodu šetřili?“

Petra - *To, co pěstujeme u nás, nejlépe na naší zahrádce.*

Vedoucí: „Ano, měli bychom se zajímat o to, kde byl výrobek vyroben, odkud byly dováženy suroviny a kupovat věci vyráběné v České republice.“

¹ viz. diplomová práce s. 59

Splnění cílů:

Děti si uvědomily, co předchází tomu, než se jim dostanou do ruky běžně užívané potraviny a nápoje. Jakou složitou cestou musely projít, než se objevily na našem stole.

9. 25 MÍSTO, KDE BYCH CHTĚL ŽÍT

Průběh aktivity:¹

Každý obdržel formulář², kde u každého čísla byly napsané výroky:

Tato krajina se mi líbí.

Tuto krajinu bych chtěl navštívit.

V této krajině bych chtěl žít.

Děti doplňovaly podle sebe body. Jednička znamenala naprostý souhlas s tvrzením, pětka nesouhlas. Obrázky krajin, které děti hodnotily, jsem rozmístila po verandě, aby okolo každého bylo dost místa. Zhruba po dvaceti minutách si děti sednou na lavičku, každý drží v ruce vlastní formulář.

Poslíček a já jsme se posadili naproti nim. Děti říkají důvody, z jakého důvodu daly krajinám daný počet bodů.

¹ viz. diplomová práce s. 60

² vyplněný i prázdný formulář naleznete v příloze

Reflexe dětí:

1. Na této krajině se dětem nejvíce líbily ovečky. Některé by zde chtěly bydlet. Poslíček dětem připomene, že pastevectví se provozuje tam, kde je neúrodná půda. Líbil by se jim život v chaloupkách a příroda kolem nich.

2. Krajinu s horským plesem by chtěli všichni navštívit, líbí se jim. Málo dětí tu chce bydlet, protože je místo příliš vzdálené civilizaci. Musely by jezdit daleko pro jídlo a taky k doktorovi.

3. Do tropického pásu, oblasti plné palm a papoušků by se chtěla podívat většina dětí. Žít by tu chtěl pouze Vojta, protože má rád kokosy a mohl by lézt po palmách., a Kristýnka, neboť kdyby prý dostala žízeň, napila by se kokosového mléka.

4. Hory děti příliš neoslovily. Většina by je nechtěla ani navštívit, natož zde žít. Krajina jim připadá nehostinná. Pouze Sylva říkala, že by chtěla žít pod horami.

5. Krajina kolem Lipna děti uchvátila. Myslely si, že se nachází v Itálii. Přišlo jim ideální, že by mohly žít blízko vody a každý den se koupat. Zdálo se jim, že je tam čistší vzduch a nejezdí zde mnoho aut. Když jsme jim prozradili, že se jedná o přehradu Lipno v jižních Čechách byly překvapeni.

6. Velkoměsto vyvolalo mezi dětmi velké rozpory. Lucka a Kristýna by ve velkém městě chtěly žít. Lákaly je vysoké mrakodrapy a spousta lidí. Ostatní nechtěly kvůli hluku, autům a množství lidí o velkoměstě ani slyšet.

Evička - Musí tam být strašný vzduch, když tam jezdí denně tolik aut.

7. Malé ruské městečko děti příliš neoslovilo. Prý je tam zima, protože na sobě mají lidé kabáty.

8. Poušť. Vytvořily se dva tábory. Jednu skupinu dětí poušť úplně uchvátila. Je tam prý neustálé teplo a lidé jezdí na velbloudech. Překvapilo mě, že v té skupině byla i Verča s Petrou, které upřednostňovaly velkoměsto.

9. Mé předpoklady se vyplnily, nikomu se chudé předměstí nelíbí. Argumentuji tím, že je to také město, ale děti říkají, že tam bydlí chudí lidé. Je to okraj města, předměstí. Srovnáváme s obrázkem šest.

Veronika - Ve velkoměstě žijí bohatí lidé.

Společně dospějeme k závěru, že čistota vzduchu je stejná.

10. Tato krajina s mořem hory a loukou se líbí všem.

Jakub - Je tam krásně čistá příroda, rozkvetlé kytky, moře...

Vedoucí: „Přesto, že se vám líbí jiné krajiny, většina z vás bude pravděpodobně žít v Čechách. Proč?“

Beruška - *Protože to tu máme rádi a narodili jsme se tady.*

Vedoucí: „Zkuste říct co uděláme proto, aby se nám líbilo tam, kde žijeme.“

Každý vymýšlí konkrétní úkoly :

Půjdeme do lesa sbírat odpadky.

Zasadíme na školní zahradu strom.

Vyčistíme v lese studánku....

Splnění cílů:

Děti si uvědomily, na jakém místě by chtěly žít a proč. Důležité je , že proto, aby žily v krásné krajině, mohou také samy něco udělat.

10. 25 MALOVÁNÍ TRIČEK

Průběh aktivity:¹

Po svačině si každý přinesl bílé tričko. Dovnitř trika vsunul tvrdý karton, aby se barva nepropíjela. Ti mladší kreslili pouze fixy, ostatní buď kombinovali barvy v lahvičkách s fixy, nebo malovali jen barvami se štětcem. Na přední stranu malují či kreslí nějaký zážitek z víkendu, po uschnutí triko otočí a vzájemně se podepisují na stranu druhou barevnými fixy na textil. Několikrát jsem všem připomněla, že barvy doma maminka musí zažehlit, aby při praní nepouštěly.

¹ viz. diplomová práce s. 62

Splnění cílů:

Trička se dětem opravdu povedla, měly z nich velikou radost. Ihned se do nich oblékly, bylo tudíž na první pohled vidět, že patří k sobě.

12. 30 DENÍK BADATELE

Průběh aktivity:¹

Po obědě přišel čas na psaní posledních stránek Deníků. Uzavřeli jsme téma **Člověk a příroda**. Děti kreslily a psaly, na téma jak člověk potřebuje přírodu, jak se vzájemně ovlivňují.²

Vedoucí: „Co tedy uděláme proto, abychom přírodu chránili a co nejméně ji zatěžovali?

Zkus se zamyslet nad svými návyky! Jaké tvé chování se přírodě určitě neprospívá? Chceš něco změnit?“ Špatné návyky si zapíší k nadpisu *Už nikdy nebudu:*

Příklady ze zápisů dětí:

Patrik - *V přírodě se chováme slušně. Přírodu potřebujeme pro setí a stavění. V lese se nezhazují odpadky a nezapaluje oheň. Nedáváme bonbony mravencům!*

Evička - *Banány- Dělníci sbírají denně banány. Peníze dostanou od plantážníků. Potom se musí přes moře dostat do Evropy a pak se rozváží autem do všelijakých obchodů.*

¹ viz. diplomová práce s. 63

² list **Člověk a příroda** naleznete v příloze

Už nikdy nebudu¹ - *Nechávat přes noc svítit lampičku.*

Nechávat zbytečně puštěný počítač.

Kopat v lese do prašivek.

V lese křičet.

Pohazovat v přírodě odpadky.

Házet do ohně obaly jiné než z papíru.

Zabíjet žádná zvířátka.

Splnění cílů:

Zda se přesah do následujícího života zdařil, můžeme hodnotit během roku.

13. 05 PAVUČINA

Průběh aktivity:²

Naposledy jsme se všichni sešli u Pavučiny, která nás provázela celý víkend. Je už téměř celá zaplněná, z dokreslených vazeb vznikla spletná síť. Děti ještě dokreslují poslední vazby.

Reflexe dětí:

Chce někdo doplnit ještě nějaké vazby?

Pavlik - *Ještě se spojím s černochoy, třeba sbírali banány, co jsme měli k svačině.*

Tomáš - *Už je všechno se vším propojené.*

Julie - *Králi jsme dokázali, že nikdo z nás, ani zvířata, ani rostliny nejsou opuštěné ostrovy a nemohou žít samy.*

¹ list **Už nikdy nebudu** naleznete v příloze

² viz. diplomová práce s. 63

Splnění cílů:

Děti si uvědomily, že všechno kolem nás je propojené tisíci vazeb. Žádný organismus nežije mimo ostatní.

13. 40 PETICE PRO KRÁLE ŤUKLÁKA

Průběh aktivity:¹

Děti dovytvořily petici.² Vlastně dopsaly důkazy do mnou vytvořené petice. Beruška měla roli zapisovatelky, ostatní se snažili důkazy formulovat do vět. Jakmile se podepsal poslední badatel, předaly děti slavnostně petici Poslíčkovi, aby ji donesl králi.

Co děti doplnily:

Potřebují se lidé navzájem?

Kdybychom nebyly spolu, nepřenesly bychom vajíčko.

Potřebují lidé přírodu?

Bereme z přírody: potraviny, kyslík, suroviny, květiny, byliny. Chceme žít v krásné přírodě.

Ovlivňují se navzájem živočichové, rostliny?

Ano, ovlivňují se. Čáp jí žáby, opice jí rostliny. Nemohli by jsme najít Karla, kdyby nám nepomohli svědci.

Splnění cílů:

Děti spolupracovaly, formulovaly důkazy podle svého, ale myslím, že vypovídají o splnění cílů projektu.

Jelikož bylo veliké horko (28⁰C ve stínu), vzali jsme si plavky a ručníky a vyrazili do lesa k rybníku Vústra.

14. 00 SLAVNOSTNÍ UKONČENÍ

Průběh:³

Kousek před Vústrou se před námi objevil Poslíček. Oznámil nám, že král petici přijal. Podal užaslým dětem zpět petici, kde stálo NA ZÁKLADĚ TÉTO PETICE RUŠÍM SVÉ ROZHODNUTÍ a podpis - král Ťuklák. Děti se spontánně radovaly, v tom Angelina zahlédla ve vzdálenosti zhruba dvě stě metrů stát na skalce vysokou

¹ viz. diplomová práce s. 64

² petici naleznete v příloze

³ viz. diplomová práce s. 65

postavu v hnědém plášti, s korunou na hlavě. Všichni se podívali na krále, který dětem pokynul a pravil: „Přesvědčili jste mě, už vím, že všechno na světě je propletené sítí vztahů a navzájem na sobě závislé. Nakonec jsem tomu rád a vy se snažte držet svých plánů a předsevzetí. Nebude to trvat dlouho a dám o sobě zase vědět!“

Poté se otočil a ztratil v lese. Poslíček dětem prozradil, že už dlouhou dobu se král žádným lidem neukázal, ale potěšila ho jejich rozhodnutí, že budou pomáhat přírodě a tedy i jeho království. Také vám zde nechal královskou odměnu v podobě dvou sladkých vajíček. Ukázal k malé skalce. Chlapci se rozběhli na dané místo a našli za skalkou dva veliké melouny. To byla dobrota. Všichni jsme zchladili těla v příjemně studené vodě a pak hurá na melouny!

16. 20 NÁVRAT A ROZLOUČENÍ

Cestou od Vústry ještě děti sbíraly kamínky a hledaly krále. Kde asi může být? Kdy ho zase uvidíme? Kolem páté hodiny si postupně přijížděli rodiče, kteří se po víkendu těšili na shledání se svým dítětem. Raději jsem ještě připomněla zažehlení trička a promítání fotografií z víkendu, které se uskuteční příští týden.

4. 3. Hodnocení projektu

Velkou část hodnocení můžeme vyčíst z reakcí dětí a splnění cílů dílčích aktivit. Avšak jak bych hodnotila projekt já sama, jakožto tvůrce a hlavní organizátor? Opravdu hodně mně při přípravě pomohl vedoucí mojí diplomové práce a významný odborník na environmentální výchovu pan Jan Činčera, za což mu patří veliký dík. Po absolvování kurzu globální výchovy Orbis Kaktus mě velmi zaujala metodika, jakou byl celý kurz veden a právě to mě inspirovalo k myšlence vytvořit projekt právě pro děti na I. stupni. Připravovat aktivity je sice namáhavější co se týká promýšlení cílů a vypisování libret, než běžné hry, ale výsledky stojí za to. Projekt mi hodně dal - kromě nových zkušeností, poučení a inspirace, mi dodal jistotu, že touto cestou chci jít dál.

5. ZÁVĚR

Enviromentální výchova je zatím zpravidla zařazena do výuky jako okrajové téma. Myslím si, že pro další vývoj společnosti je důležité, aby se environmentálnímu vzdělání na školách věnovalo mnohem více času. Každý den jsme svědci zpráv, které nás upozorňují na zhoršující se životní prostředí. Na vychovatele věnujícího se dětem, a tedy budoucnosti, jsou kladeny nemalé nároky. Měl by umět ukázat dětem cestu, jak s přírodou zacházet, stanovit určitá pravidla a učit je to, co může pro přírodu udělat každý z nás.

Věřím, že v následujících letech se situace výrazně zlepší i díky RVP, kde je zařazena environmentální výchova jako průřezové téma. Sama bych k tomu chtěla přispět i touto diplomovou prací. Může sloužit jako inspirace, nebo přímo návod, jak projekty environmentální výchovy na základních školách připravit a uskutečnit.

6. SEZNAM LITERATURY

ČINČERA, Jan. *Environmentální výchova. Od cílů k prostředkům.*

Brno: Paido, 2007 (v tisku)

ČINČERA, Jan. *Letní škola globální výchovy : Orbis kaktus.* Liberec 2005

(nepublikováno)

ČINČERA, Jan. *Práve s hrou.* Brno :Paido, 2007.

FOUNTAIN, Susan. *Místo na slunci.* Praha : TEREZA, Arcadia, 1994.

HAKR, Tomáš. Earth Education - Výchova o Zemi. [online]Liberec, 2005

< cit. 2006-2-10 >. Dostupný na <http://www.fp.vslib.cz/env/st_prace.php> 45 s.

JANOUSHKOVÁ, Svatava. Environmentální výchova v RVP ZV. [online]. 2005,

<cit. 2007-1-2>Dostupný na <http://www.rvp.cz/sekce/279>

KOHÁK, Erazim a kol. autorů. *Závod s časem.* Praha: Torst, 1996. 228 s.

ISBN 80-85639-70-X

KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář.* Praha : SLON, 2006. 204 s. ISBN 80-85850-86-9

Kol. autorů. Rámcový vzdělávací program. [online]Praha, 2005<cit. 2006-20-9>.

Dostupný na <<http://www.rvp.cz/soubor/rvpzv.pdf>>. ISBN 80-87000-02-1

PALMER, Joy A. *Environmental education in the 21st Century.* London; New York: 2003.

P. 145

MÁCHAL, Aleš. *Průvodce praktickou ekologickou výchovou.* Brno: Rezekvítek ve

spolupráci s Lipkou, 2000, s. 59 ISBN 80-902954-0-1

MÁCHAL, Aleš; VLAŠÍN, Mojmír. *Desatero domácí ekologie.* Brno : EkoCentrum

Brno ve spolupráci s Klubem Ekolycea. 78 s.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Metodický pokyn k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě ve školách a školských zařízeních. [online] Praha, 2001, <cit. 2006-2-10>. Dostupný na <<http://www.msmt.cz/vzdělávání/pokyn-1>> ISSN 32 338/2000-22

NOVOTOVÁ, Jitka. Konstruktivistické pojetí výuky. (přednáška) Liberec: TUL, 20.10.2005

PIKE, Graham; SELBY, David. *Globální výchova*. Praha : Grada, 1994. 321 s. ISBN 80-85623-98-6

SEYMOUR, John; GIRARDET, Herbert. *Zelená planeta* - Ekologický program pro každého. Praha : Mladá fronta, 1993. 192 s. ISBN 80-204-0396-5

Tbilisi Declaration 1977 [online] <cit. 2006-20-9>. Available at <<http://www.gdrc.org/uem/ee/tbilisi.html>>

VAN MATRE, Steve: *Earth Education - a New Beginning*. 4. vydání. Greenville, USA. The Institute for Earth Education, 1999. ISBN 0-917011-02-3.

VAN MATRE, Steve: *Sunship Earth - An Earth Education Program Getting to Know Your Place in Space*. 1. vydání. Martinsville, IN, USA. American Camping Association, 1979. ISBN 0-87603-046-0.

7. SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Desky portfolia

Příloha č. 2 – Globingo (vyplněný formulář a prázdný formulář pro případné využití)

Příloha č. 3 – Kdo zde žije pospolu (postřehy dětí na Magických místech)

Příloha č. 4 – Já a lidé (shrnutí tématu do Deníků badatelů)

Příloha č. 5 – Hlášení o pátrání (vyplněný a prázdný formulář k aktivitě
Karel se ztratil)

Příloha č. 6 – Místo, kde bych chtěl žít (vyplněný a prázdný formulář)

Příloha č. 7 – Už nikdy nebudu (zápis jakých zlozvyků se chtějí děti zbavit)

Příloha č. 8 – Člověk a příroda (shrnutí tématu do Deníků badatelů)

Příloha č. 9 - Petice pro krále Ťukláka